

IV. MURAD'IN REVAN SEFERİ MENZİL NÂMESİ

Nezihî Aykut

Yollar ve yol sistemi, tarih boyunca kurulmuş bütün devletler için daima büyük bir önemi hâiz olmuşlardır. Zirâ ticarî ve ekonomik faaliyetler, haberleşme ve ulaştırma işleri, bilhassa askerî gayelerin tahakkuku gibi hususlar, düzenli bir yol sistemi sayesinde gerçekleşme imkânı bulmuşlardır¹.

Gayet geniş bir sahaya yayılmış bulunan Osmanlı imparatorluğu gerek Anadolu'da, gerekse Rumeli'de ana yollar ve bunlara bağlı lüzumu kadar tâli yollar yaparak yol sistemini mükemmel hale getirmiş, bu yollar üzerinde devlet emirlerinin çabuk ve emin şekilde yerine ulaştırılabilmesi ve tebliği, diğer haberleşmenin de kolaylıkla yapılabilmesinin sağlanması için «Menzilhâne» adı verilen konak yerleri tesis etmiştir².

Osmanlı devletinde, haberleşmenin temini için daha ilk devirlerden itibaren «Ulak Sistemi» adı altında bir haberleşme teşkilâtı olmakla beraber³, Ulak sisteminin ıslâh edilerek bir menzîl teşkilâtı kurulması, Kanunî Süleyman zamanında, Lütî Paşa'nın sadareti döneminde (946-948 = 1539-1541) olmuştur⁴.

1 Selçuk Atak, *Menzîl Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Anadolu'da Yol Sistemi Hakkında Bir Araştırma*, İstanbul, 1970, Mezuniyet tezi, Tarih Semineri ktb, tez nr. 1549, s. 1; Muharrem Dülmen, *Menzîl Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Rumeli'de Yol Sistemi Hakkında Bir Araştırma*, İstanbul, 1971, Mezuniyet tezi, Tarih Semineri ktb, tez nr. 1637, s. 1.

2 Selçuk Atak, *Aynı tez*, s. 2; Muharrem Dülmen, *Aynı tez*, s. 2.

3 Lütî Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul, 1341, s. 373-4.

4 Aynı müellif, *Asaflâme*, İstanbul, 1326, s. 11-12; *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 374.

Başlangıçta eyaletler ahvâl ve muâmelâtı ile serhadlerde sair devletlerden edinilen bilgileri devlete bildirmek ve hükûmetin emirlerini yerlerine ulaştırmak için, Rumeli ve Anadolu yollarında sağ, orta ve sol kol olmak üzere, tertib olunan menziller, daha sonra şehirler arasındaki irtibatın temininde, özel haberleşmelerde ve kısmen de ticarî malların naklinde kullanılmışlardır⁵.

Osmanlı devleti, bir makama tayin ettiği veya bir iş için görevlendirdiği memurlarının gidecekleri yerlere sâlimen varmalarını temin etmede olduğu kadar, elçilerin ağırılanmasında ve korunmasında da bu konaklama noktalarından istifade yoluna gitmiştir⁶.

Yollar da coğrafi şartlara göre değişen menziller, askerî kuvvetlerin konaklama mahalli olarak da kullanıldıkları gibi, iâşe anbarı fonksiyonunu da ifâ etmişlerdir. Böylece ordunun bir sefer sırasında zahire sıkıntısı ortadan kalkmakta, dolayısıyla doyum ve rahat hareketi de sağlanmakta idi. Ayrıca menziller, seferlerde reâyânın mallarını getirip satabilecekleri bir ticaret merkezi hüviyetini de kazanarak iktisadî hayata bir canlılık da getirmekteydiler⁷. Bir sefer öncesinde orduların iâşesinin temini ve her türlü ihtiyacının sağlanması, başarı için şart olduğundan Osmanlı devleti, konaklama noktaları üzerinde çeşitli yiyecek ve diğer ihtiyaç maddelerini depolamak suretiyle derinliğine ve genişliğine bir ikmâl sistemi kurmuş; orduların intikâlini kolaylıkla sağladığından başka, muharip birliklerin lojistik faaliyetler için asıl görevlerinden ayrılmasını da önleyerek gerek muharebe ve gerekse idarî faaliyetleri mükemmel şekilde yürütmüştür⁸.

Menzillerin, devletlerin askerî, sosyal ve ekonomik hayatında bu kadar ehemmiyetli bir rol oynamış olduğu bilindiğine göre, yollar üzerinde yer alan konulacak yerleri ve bu yerler arasındaki uzaklık-

5 Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Teşkilâtı ve Yol Sistemi*, Doçentlik tezi, İstanbul, 1982, s. 22.

6 Yusuf Halaçoğlu, *Aynı tez*, s. 25-29.

7 Yusuf Halaçoğlu, *Aynı tez*, s. 4.

8 Rıza Bozkurt, *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*, Ankara, 1966, s. 4.

ları bildiren «Menzilnâme» adı verilen eserlerin⁹ de incelenmesinin önemi âşikârdır. Osmanlı devlet teşkilâtında, bilhassa askerî idare bakımından ehemmiyeti olan, menzilnâmelerin ilk örnekleri Yavuz Selim devrine âit olup, imparatorluğun ilk zamanlarındaki seferlerle ilgili olarak kaleme alınmış menzilnâmelere raslanmamaktadır. Ferudun Bey'in *Münşeatü's-Selâtin*'inde yer alan I. Selim'in Çaldıran, Kemah ve Dulkadir, Mısır seferleri menzilnâmeleri yanında, Divân Kâtibi Haydar Çelebi'nin *Rûznâme*'si, aynı zamanda Çaldıran, Dulkadıriye, Merc-i Dâbık ve Reydâniye seferleri esnasında geçilen menzilleri de gösteren bir menzilnâme mahiyetindedir¹⁰. Yine *Münşeatü's-Selâtin*'de raslanan müteakib menzilnâmeler, Kanuni Süleyman devri ile ilgilidir ki bunlar da Belgrad, Rodos, Mohaç, Bec, Alman, İrakeyn, Pulya ve Kara Boğdan seferleri menzilnâmeleridir¹¹.

Menzilnâmelerle ilgili bu kabil toplamalardan biri de, metnini aşağıda verdiğimiz, IV. Murad'ın *Revan Seferi Menzilnâmesi* adlı risâle olup, Süleymaniye kütüphanesine bağlı Lâleli ktb., nr. 1608'de mevcut yazmanın içinde bulunmaktadır¹².

Yazmanın tavsifi

Yazma zilbahar şemseli, zencirekli ve miklepli, miklebinde de zilbahar şemsesi olan sırtı açık kahverengi, kapakları ise vişne çürüğü renginde tamir görmüş meşin ciltlidir. 54 varaklık yazmada kitab ebadı 235 X 154; yazı ebadı 161 X 84 mm dir. Sahifeler altın yıldız cetveli olup her sahifede 15 satır bulunmaktadır. Güzel bir nesih hatla yazılmıştır. Siyah mürekkebin kullanıldığı yazmada bâb başları kırmızı çizgilerle belirtilmiştir. Kağıdı âharlı ve filigranlıdır.

9 Nasûhü's-Silâhi (Matrakçı), *Beyân-ı Menzîl-i Sefer-i İrakeyn-i Sultan Süleyman Han*, negr. Hüseyin G. Yurdaydın, Ankara, 1976, Önsöz VII; Halil Sahilloğlu, *Dördüncü Murad'ın Bağdad Seferi Menzilnâmesi (Bağdad Seferi Harp Jurnalı)*, Türk Tarih Belgeleri Dergisi, Ankara, 1965, II/3-4, 11.

10 Feridun Ahmed Bey, *Münşeatü's-Selâtin*, İstanbul, 1274, I, 396-407, 407-409, 450-458, 458-500.

11 Feridun Ahmed Bey, *Aynı eser*, I, 507-515, 529-540, 554-566, 566-577, 577-584, 584-598, 598-602, 602-603.

12 Bu yazmanın içindeki IV. Murad'ın *Revan Seferi Menzilnâmesi*'ni bana bildiren hocam Prof. Dr. Mübahat Küçükoglu'na şükranlarımı arz ederim.

Yazmanın zahriyesindeki 1. varakta bir kıtalık, 2. varakta üçer beyitten ibaret şiiirler yer almakta olup, 3. varakta ise risâlelerin isimleri ile, içinde الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانا الله âyet-i kerîmesinin¹³ yazılı olduğu Sultan III. Mustafa'nın tuğralı vakıf mührü bulunmaktadır.

1 b'de mihrabî ve tuğlı bir serlevha mevcuttur. Serlevha altın yaldızlı zemin üzerine stilize çiçek motifleriyle bezenmiştir.

50b - 53b varaklarında cetvel kenarlarına gümüş yaldızla çeşitli motifler yapılmış, 51 b-52 a varaklarında ise ayrıca gül, sümbül ve lâle minyatürleri çizilmiştir.

Yazmanın istinsah tarihi ve müstensihinin kaydı yoktur.

Yazmanın muhtevâsı

Yazmanın ilk risâlesi, 1 b-19 b varakları arasında yer almakta olup, «*Âdâb-ı harb*» ismini taşımaktadır. 40 bâb üzerine tertib edilen bu risâle, aslında «*Kitâbü's-Siyâse fî tedbiri'r-Riyâse*» adlı eserin 9. bölümünün Türkçe tercümesini teşkil etmektedir. Ortaçağ İslâm ve Hristiyan dünyasında ün salmış olan ve Aristoteles'e isnâd edilen eserlerden biri olan *Kitâbü's-Siyâse fî tedbiri'r-Riyâse*, 10 bölümden meydana gelmiştir ve bir başka adı da «*Sırrü'l-esrâr*» dır. Muhtevâ bakımından konuları ve bölümleri arasında homojenlik bulunmayan bu eseri, Halife Me'mun (Ö. 218 H = 833 M)'un kurmuş olduğu «*Beytü'l-Hikme*» de mütercim olarak bulunan İbnü'l-Bitrîk'in Yunanca aslından önce Süryaniceye, sonra Süryaniceden Arapçaya tercüme ettiği biliniyorsa da, gerçekte bu eser, onun tarafından derlenmiş ve kendisi bunu Aristoteles'e isnâd etmiştir. İbnü'l-Bitrîk'in yakıştırmasına göre Aristoteles yaşlanıp güç ve kuvvetten düşüncü Makedonya Kralı İskender ile birlikte savaflara katılamaz olmuş, bunun üzerine her yerde ve her alanda kendisine rehber olması için bu kitabı yazıp İskender'e takdim etmiştir. Sonraları adı geçen eserin bazı bölümleri müstakil birer risâle haline getirilmiştir. Nitekim Aristoteles'in İskender'e öğütlerini ihtivâ eden 9. bölüm «*Âdâb-ı*

harb» adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir ki bu, yazmadaki risâlenin konusu olmaktadır. Tercümenin yer yer İslâmî motiflerle zenginleştirildiği açıkça görülmektedir. Bu eser İslâm kültür dünyasını hayli meşgul ettiğinden çeşitli dillere çevrilerek devlet büyüklerine de takdim edilmiştir. Meselâ «*Sırrü'l-esrâr*»ın III. Ahmed'in kütüphanesine hocası Muhammed el-Hamîdî tarafından yapılan «*Keşfü'l-estâr 'an sırrü'l-esrâr*» adıyla yeni bir Türkçe çevirisi de mevcut bulunmaktadır. Nevâî'nin «*Ahlâk-ı Nevâî*» ismiyle Sokollu Mehmed Paşa'ya takdim ettiği eser de, kısmen bu kitabın tercümesinden ibarettir. Ayrıca İbnü'l-Bitrîk'in bu eseri, A. Bedevî tarafından tenkidli metin halinde «*El-Usûlü'l-Yunânîyye W'l-Nazarâtî's-Siyâsiyye f'l-İslâm*» adlı eserinin içinde (s. 65-174) Kahire'de 1954'de yayınlanmış bulunmaktadır.¹⁴

Yazmanın 20 a-28 a varaklarını Lütü Paşa'nın, devlet adamlarına öğütlerini ihtivâ eden bir çeşit siyâsetnâme mahiyetindeki «*Âsafnâme*» adlı eseri teşkil etmektedir. Müellif, medh ü senâdan sonra kısa hal tercümesini vererek Harem-i Hasdan yetiştiğini, II. Bayezid devrinden beri bulunduğu bu yerde iyi bir eğitim ve tahsil gördüğünü, I. Selim'in cülusunda Çukadarlıktan eli akçe Müteferrikalık ile taşra çıkıp sırasıyla Çanşirbaşılık, Kapıcıbaşılık, Mîr-i Alemlîkte bulunduktan sonra Kastamonu Sancak Beyliği, Karaman Beylerbeyliği, Anadolu Beylerbeyliği hizmetlerini de ifâ ettiğini, vezir olup nihayet I. Süleyman zamanında Vezir-i Azamlığa getirildiğini¹⁵ bildirmektedir. Daha sonra eserinin telif sebebini belirten Lütü Paşa, Vezir-i Azamlık mansıbına tayin edildiğinde Dîvân-ı Hümayûnun pek perişan durumda olduğunu gördüğünden Vizâret-i uzma hizmetine gelecek olanlara bir yâdigâr olmak üzere Vezir-i Azamların nasıl hareket etmeleri ve ne gibi prensiplere uymaları gerektiğini bildiren bu risâleyi telif ettiğini ve ismini «*Âsafnâme*» koyduğunu, dört bâb üzerine kaleme aldığını bildirmektedir.

Bu eserin 1. bâbında Vezir-i Azamların ahlakî durumları ve davranışları ile hem padişaha hem de reâyâyaya yani Osmanlı impara-

14 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mahmud Kaya, *İslâm Kaynakları Işığında Aristoteles Ve Felsefesi*, İstanbul, 1983, s. 294-297.

15 Lütü Paşa'nın sadrazamlığı 26 Safer 946-evâil-i Muharrem 948 (13 Temmuz 1539 - Nisan sonu, Mayıs başı 1541)'dedir (Lütü Paşa, *Tevârih-i Âli-i Osman*, s. 370, 3).

13 Kur'an, 7 (el-A'râf), 43 (Hamdolsun Allaha ki, derler, bizi hidayetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olamazdık).

torluğunun idaresi altında yaşayan bütün halka¹⁶ karşı muamelelerinin nasıl olması gerektiği anlatılmaktadır. 2. bâb seferde gereken tedbirler ile ilgili olup; 3. bâb hazinenin ehemmiyetine tahsis edilmiştir ve devletin gelirinin, giderinden dâimâ fazla olması icâb ettiğine dairdir. 4. bâbda reâyâ ahvâlından bahseden Lütü Paşa'nın bu eseri, birkaç defa yayınlanmış ve sadeleştirilmiş bulunmaktadır¹⁷.

Üçüncü risâle, yazmanın 28 b-29 a varaklarında yer almaktadır. Osmanlı tarihinin başlangıç safhalarını bildiren bu risâlede: Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi'nin maiyyetiyle birlikte Acem diyarından Rûm'a gelip Hasan-kalesi ile Erzurum arasında Pasin ovası'nda yerleşmeleri, Ertuğrul'un oğlu Sarubalı'yı göndererek Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad b. Keyhüsrev'den kendilerine yurd tahsis edilmesini recâ ettiğinde, sultanın Engüri'de Karacadağ'ı kışlak tayin etmesi, burada yerleşen Ertuğrul'un gaza ile meşgul olup vefatında Söğütçük kasabasında gömülmesi, Gündüz Bey, Savcı Bey (Sarubalı) ve Osman Gazi adlarındaki üç oğlundan Osman Bey'in kendisine halef olması anlatılmaktadır.

29 b-30 a varaklarında sırasıyla II. Mahmud'a kadar gelen Osmanlı sultanlarının isimleri, saltanata geçiş tarihleri ve hicri kameri olarak, bazen ay ve gün kaydı da olmak üzere, saltanat müddetleri bir liste halinde verilmektedir. Bunlardan IV. Mehmed dahil, hüküm süren padişahların adları metin içindedir ve yazı karakterleri diğer risaleler ile aynıdır. II. Süleyman'dan itibaren II. Mahmud'a kadar olanların ise yazıları büyük kısmıyla farklıdır ve der-kenar olarak verilmiştir. Anlaşıldığına göre sonradan ilâve edilmişlerdir.

16 Bu terim, önce hem müslimanları hem de gayr-ı müslimleri kapsarken, I. Süleyman'dan sonra padişahların gayr-ı müslim tebasını ifade etmeğe başlamıştır. (Norman Itzkowitz, *Ottoman Empire and Islamic Tradition*, Chicago, 1980, s. 40.)

17 Yayınları için bkz. Dr. Rudolf Tschudi, *Das Asafnâme des Lutfi Pascha nach den Handschriften zu Wien*, in Turk Bibl., XII. Bd. (Berlin, 1910); Şükrü Bey, *Asafnâme*, İstanbul, 1326; Hüseyin Namık Orkun, *Asafnâme*, Türk Hukuk Tarihi Vesikaları Araştırmalar ve Düşünceler Belgeler, Ankara, 1935, VII, s. 153-168; (Sadeleştirilmiş metin ile birlikte) *Asafnâme (Devlet Adamlarına Öğütler)*, Yurdocağı Yayınları, Ankara, 1977; Doç. Dr. Ahmet Uğur, *Asafnâme-i Vezir Lütü Paşa*, Ankara, 1980, İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, IV, s. 243-258; Sadeleştirilmesi için bkz. Vahit Çabuk, *Kanuni Sultan Süleyman'ın Vezir-i azama Lütü Paşa'nın Devlet İdarecilerine Nasihatleri*, Milli Gençlik, İstanbul, Temmuz 1978, sayı 31, s. 5-14; Doç. Dr. Ahmet Uğur, *Lütü Paşa Asafnâme*, Ankara, 1982.

30 a-b'de «Öğüt Risâlesi» mevcut bulunmakta olup Aristoteles'in talebesi İskender'e nasihatlerinin tercümesini ihtivâ etmektedir. Yer yer islâmî motifler ilâve edilmiştir.

Yazmanın 35 a-42 b varakları arasında ise «Bağdad Seferi Menzîlnamesi» bulunmaktadır. IV. Murad'ın 23 Zilkade 1047 (8 Nisan 1638) Perşembe günü İstanbul'dan hareketle büyük alaylarla kadir-gaya binip Üsküdar'a geçerek otâğ-ı hümâyûnda yerleşmesi, 29 gün oturak eyledikten sonra 23 Zilhicce 1047 (8 Mayıs 1638)'de Bağdad'a müteveccihen Üsküdar'dan hareket etmesiyle başlayan bu menzîlnâme, verdiği tarihler bakımından, bu seferle ilgili diğer iki kaynak ile tam bir uygunluk göstermektedir¹⁸. Müteakiben Bağdad'a gidiş esnasında ordunun geçtiği menziller verilmektedir ki bunlar sırasıyla şunlardır: Üsküdar, Maldepe, Tuzla, Sultan-çayırı¹⁹, Çınarlı²⁰, İznikmid, Kazıklı, Dikilitaş, İznik, Yenışehir, Akbıyık²¹, Bazarcık, Bozüyük, İnönü, Eskişehir, Akviran, Seyyid Gazi, Bardakçı, Hân-ı Husrev Paşa, Bayat, Bolavadin, İshaklı, Akşehir, Arkıd-kula²², Ilgın, Cısr-ı 'atik, Sulu-sengi, Gülmih²³, Kâhîr²⁴, Konya, Bikâr-oğlu²⁵, Pınarbaşı, Fîrûz, Akçeşehir, Gölbaşı, Ereğli, Çavuşköyü, Ulukışla, Çifte-han, Tekir-beli²⁶, Sarı-ışık²⁷, Çakıd-hanı, Kü-

18 *Dördüncü Murad'ın Bağdad Seferi Menzîlnamesi* (s. 13); Kara Çelebizâde Abdülaziz (*Zafernâme veya Tarihçe-i feth-i Revan ve Bağdad*, Üniversite ktb, nr. TY 1391, 17 a-b)'de de IV. Murad'ın İstanbul'dan alaya çıkıp Üsküdar'daki otâğına inmesi ve buradan Bağdad'a müteveccihen hareketi hususları, aynı tarih kayıtları ile kaydedilmiş bulunmaktadır.

19 Tuzla'dan sonraki menzil, *Dördüncü Murad'ın Bağdad Seferi Menzîlnamesi* (s. 13)'de «Dilöni» adıyla kayıtlıdır.

20 Bu konağın adı *Bağdad Seferi Menzîlnamesi* (s. 13)'de «Çınarçayırı»dır.

21 *Bağdad Menzîlnamesi* (s. 14)'de «Akbıyık Sultan».

22 *Bağdad Menzîlnamesi* [BM] (s. 16)'de «Arkıd».

23 BM (s. 16)'de «Gülmüç (گولموج)» *Beyân-ı Menzîl-i Sefer-i Irakeyn* (s. 66)'de «Gülemeç Belî (گولميج بلي)».

24 BM (s. 16)'de «Kâriz (كاريز)».

25 BM (s. 16)'de «Bikârî-oğlu»; *Beyân-ı Menzîl-i Sefer-i Irakeyn* (Önsöz IX)'de «Bekâr-oğlu».

26 BM (s. 17); Abdurrahman Hibri (*Menâsik-i Mesâlik*, yayn. Sevim İğürel, Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul, 1975, sayı 6, s. 115)'de Çifte-han'dan sonraki menzil olarak «Ramazan-oğlu Yaylası» verilmektedir.

27 *Beyân-ı Menzîl-i Sefer-i Irakeyn* (s. 113)'de «Sarıışık zaviyesi» olarak kayıtlı; bu konak, BM (s. 18)'de «Sarıışıklar» tarzındadır.

çük-çakıd, Adana, Misis, Şah-mârân kal'asından öte Yâr-suvâd²⁸, Nehr-i kenar hanı²⁹, Payas, İskenderun, Balıklıağ³⁰, Antakya, Cisri-Hadîd, 'Im-suyu, Atârîb, Han-tumân, Haleb³¹, Helân³², Samuka, Merc-i dâbık, Tirîşkin, Telfâr, Telbeşâr, Mizâr, Nizib, Birecik, Beş-depe, Meşhed-pınarı³³, Üçpınar, Ruha, Cüllâb, 'Abdûn³⁴, Hâce-göz³⁵, Elmalu, Karacadağ³⁶, Kızıldape, Kangırd-çayı³⁷, Diyarbekr, Karaköprü, Gökso, Cühûd-pınarı, Şeyh Zülî, Harzem der-kurb-i Mardin³⁸, Karadere, Nusaybin, Cerrâhî³⁹, Summâkı, دالکة⁴⁰, Siffân⁴¹, Hâbur Şat-kenarı⁴², Kâfir-i zamân⁴³, Muqâbele-i Kâfir-i zamân⁴⁴,

28 Richard Kiepert'de «Jarsughat» adıyla geçen Sarı-ışık'dan sonraki bu menzül, BM (s. 18)'de «Kal'a-i Şahmarân» ismiyle zikrediliyor.

29 BM (s. 18)'de «Nehr-i Kenâr Çayır».

30 BM (s. 19)'de «Göibaş: nâm-ı diğer Balıklıağ».

31 BM (s. 19)'de «Gökmeydan der-kurb-i Halebû's-şehbâ».

32 Richard Kiepert'de «Helân» olarak yazılı bu menzül, BM (s. 20)'de «Haylân» tarzında geçmektedir.

33 BM (s. 21)'de «Şühûd-pınarı».

34 BM (s. 21)'de aynı imiâ ile yazılan bu konağın adı, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrakeyn* (s. 110)'de «'Âbidûn»dur.

35 BM (s. 22)'de «Hâce-göz» adıyla kayıtlı bu menzülün adı, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrakeyn* (s. 109)'de «Kocagöz tepesi ve Karye-i Kocagöz çayı»; *Zafernâme* (19 b)'de «Acıgöz» olarak geçmektedir.

36 BM (s. 22)'de aynı isimle geçiyorsa da *Zafernâme* (19 b)'de «Kocadağ» şeklindedir.

37 *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrakeyn* (s. 109)'da «Kangırd-çayı (فاکرد چای)» olarak kayıtlı bu konağın adına BM (s. 22)'de «Kaykırd-çayı (کایکرد چای)» olarak raslanıyor.

38 Şeyh Zülî'den sonraki konak BM (s. 23)'de «Koçhisar der-nezd-i Mardin»dir. *Zafernâme* (20 a)'de de «Mardin kurbünde Koçhisar» olarak kayıtlıdır.

39 BM (s. 23)'de aynı adla geçen bu menzül, *Zafernâme* (20 a)'de «Nusaybin kurbünde Cerrâhîn» şeklindedir.

40 BM (s. 23)'de «Dellike (دلکة)»; *Zafernâme* (20 a)'de « دالکة »

41 BM (s. 23)'de «Hakemiyye (حکمیة)»

42 BM (s. 24)'de «Mukabele-i Kâbûr».

43 Bu konak *Zafernâme* (20 a)'de «Kıfr-i zamân»; BM (s. 24)'de «Kefr-i Zamân» şeklindedir.

44 BM (s. 24)'de «Mukabele-i Kefr-i Zamân».

Ebu Sa'îd, Telfesme⁴⁵, Eski Musul, Seyyid Kendi⁴⁶, Karakoyunlu⁴⁷, Musul, Kız-fahre⁴⁸, Kirtelü⁴⁹, Zab-suyu, Zab-suyunun öte⁵⁰, Şemâ-mik⁵¹, İncesu, Altunköprü, Gökdepe, Hassa-başı⁵², Kerkük, Tâze-hurmatı⁵³, Nâhiye-i tavuk, Tuz-hurmatı⁵⁴, Kıfrî, Telşinânî⁵⁵, Çubuk-köprü⁵⁶, Nârin-suyu, Taşköprü, Çubuk-köprü, Devre-i Elvendiye der-kenâr-ı Diyâle⁵⁷, Ba'kübe⁵⁸, Bihrûz, Başdolab⁵⁹, Hazret-i İmâm-ı a'zam.

Bundan sonra bu menzîlnâmede, 8 Receb 1048 (15 Kasım 1638) Pazartesi günü Bağdad'ın muhasara olunduğu, otuz sekiz gün kuşatmadan sonra 18 Şaban (25 Aralık) Cuma günü⁶⁰ Bağdad hâkiminin⁶¹, aman dileyip padişahın huzuruna gelmesiyle kalenin feth edildiği bildirildikten sonra, yirmi gün oturak olup 9 Ramazan 1048 (14 Ocak 1639) Cuma günü Bağdad'dan İstanbul'a avdet olunmak maksadiyle hareket olunarak Hazret-i İmâm Musa tarafına göçüldüğü⁶² belirtilmekte ve dönüş yolunda Diyarbekir'e kadar olan

45 Richard Kiepert'de «Telbesme» olarak gösterilen bu menzül, BM (s. 24)'de «Dilfesene» adıyla zikrediliyor.

46 BM (s. 24)'de «Cemâl Kendi».

47 BM (s. 24)'de «Karakuy».

48 BM (s. 25)'de «Kızfahri».

49 BM (s. 25)'de Kızfahri'den sonraki menzül «Mukabele-i Ali Hammâmî» dir.

50 BM (s. 25)'de «Mukabele-i Zab suyu».

51 BM (s. 25)'de bu menzilden sonra «Pirdâvud» adlı bir menzülün adına raslanıyor ki burada yoktur.

52 BM (s. 25)'de «Hassasuyu»; *Zafernâme* (21 a)'de «Hasbaş».

53 BM (s. 26)'de «Taze Hurmakı».

54 BM (s. 26)'de «Tuz Hurmakı».

55 Kıfrî'den sonraki menzül, BM (s. 26)'de «Telbeşân».

56 BM (s. 26)'de «Şurb tâbî-i Bağdad».

57 BM (s. 27)'de «Diyâle kenârı».

58 BM (s. 27)'de «Ba'kübe kargusu»; *Zafernâme* (21 b)'de «Ya'kübe».

59 *Zafernâme* (21 b)'de aynı isimle kayıtlı Bihrûz'dan sonraki bu konak, BM (s. 27)'de «Mukabele-i İmâm Mûsâ» diye geçiyor.

60 18 Şaban 1048 (25 Aralık 1638), Cumartesi gününe tesadüf etmektedir. Menzîlnâme'nin verdiği gün kaydı «Cuma» doğru ise kalenin fetih tarihinin de 17 Şaban 1048 (24 Aralık 1638) olması gerekir.

61 BM (s. 28); *Zafernâme* (25 a)'de «Bektâş Han» olduğu tasrih edilmiştir.

62 Kalenin muhasarasına başlanması, fethi ve Bağdad'dan avdet olunması tarihleri ve gün kayıtları, BM (s. 27-29); *Zafernâme* (21 b-27 b)'nin ifadeleriyle aynen mutabakat göstermektedir.

menziller verilmektedir. Bunlar da sırasıyla şunlardır : İmam Musa, ⁶³ Kasr-ı semek⁶⁴, Sadr-ı Düceyl [e]⁶⁵, 'Âşık Ma'sûk, Tekrit, Kızıl-han, Acısu, Toprak-kal'a, Karga-cayı⁶⁶, Ali Hammâmı, Musul, Demür-kapu⁶⁷, Kesük-köprü, Akboğa, Demir-kapu, Nusaybin, Reşmel⁶⁸, Cühûd-pınarı⁶⁹, Diyarbekir.

Diyarbekir'e 1 Şevval 1048 (5 Şubat 1639) Cumartesi günü gelindiği bildirildikten sonra, altmış dokuz gün oturak olunup 11 Zilhicce (15 Nisan) Cuma, Kurban bayramının ikinci günü, ordunun Diyarbekir'den hareket ederek⁷⁰, İstanbul'a avdet olunduğu kaydedilmekte ve dönüş yolundaki menziller de şöyle sıralanmaktadır : Şilbe, Kara-köprü⁷¹, Ergani⁷², Sovucak, Behremâz⁷³, Gölbaşı, Kar-ye-i Malkoc⁷⁴, Murad-suyu⁷⁵, Malatya, Hasan Badrik, Hekim-cayı⁷⁶, Hasan Çelebi, Alaca-han, Kangal, Değirmenli⁷⁷, Hân-ı Selcuk⁷⁸, Sivas, Ilıca, Hân-ı Mehmed Paşa, Tolos⁷⁹, Tokat, İne-pazarı, Şeyh Nusret, Meşhed-âbâd, Kazgân-kaya⁸⁰, Hüseyin-âbâd⁸¹, Budak-öz[ü], Akça-

63 BM(s. 29)'de İmam Mûsâ'dan sonraki bu menzilin adı «Tel Kûş»dur.

64 BM (s. 30)'de «Kasr-ı Sümeğe».

65 BM(s. 30)'de «Sadr-ı Düceyle».

66 BM (s. 30)'de «Karga Çimisi».

67 BM (s. 30)'de Musul'dan sonraki menzil, «Hân-ı İsmâ'îl» dir.

68 Nusaybin'den sonra gelen konak, BM (s. 31)'de «Mardin altı» olarak kayıtlıdır.

69 BM (s. 31)'de «Şühûd Pınarı».

70 Diyarbekir'e varış ve hareket tarih ve gün kayıtları aynen BM (s. 31)'de zikredilmektedir. Yalnız oturak müddeti 70 gün olarak gösterilmiştir. *Zafer-nâme* (28 b)'de Diyarbekir'de 71 gün ikamet olunduğu bildirilerek, hareket tarihi için 12 Zilhicce verilmiştir.

71 BM (s. 31)'de Şilbe'den sonraki menzil «Zengiyân köprüsü» dir.

72 BM (s. 31)'de «Ergani altı».

73 BM (s. 32)'de «Behremâz ovası».

74 BM(s. 32)'de «Malkoç Efendi köylü».

75 BM (s. 32)'de «Nehr-i Fırat kenârı».

76 BM (s. 32)'de «Hekimhanı».

77 BM (s. 33)'de «Tecer burunu».

78 BM (s. 33)'de «Tuzlu».

79 BM (s. 33)'de «Artuğova».

80 BM (s. 34)'de «Bazlamaç».

81 BM (s. 34)'de «Hişir».

koyunlu, Delice-ırmak⁸², Kara-koğa, Çaşnigir-köprüsü, Çukurcâk⁸³, Lala-çayırı, Ankara, İstânos, Akşâr⁸⁴, Beypazarı, Sarucular, Hân-ı na'llu, Hân-ı Frengi, Körfilnos, Taraklu, Geyve, Sabanca, İznikmid⁸⁵, Âstâne-i sa'âdet⁸⁶.

43 a-45 b varakları arasında Diyarbekir kışlığında bulunan Sadrazam Tabaniyassı Mehmed Paşa'nın, Bağdad seferi mühimmâtı için gereken hususların neler olduğuna dair IV. Murad'a gönderdiği arzlar yer almaktadır. Bunlar sırasıyla :

- A — Anadolu'da reâyâdan satın alınan her bir koyun başına mirîden ikişer guruş verilmesine,
- B — Revan seferi için fermân olunduğu gibi vilâyetler reâyâsından beldâr⁸⁷ talep edilip edilmeyeceğine,
- C — Sefer için lâzım olan lağımçıların Rumeli'deki işletilmeyen madenlerden sağlanmasına,
- D — Sefer-i hümâyûn için bir mimar, on aded marangoz halifesi ve yüz aded üstad marangoz gönderilmesine,
- E — Topların taşınması için Rumeli yürüklerinin teminine,
- F — Topların demirli kundaklarının ve demir dingillerinin kış gelmezden evvel İskenderun körfezinde Payas iskelesine gönderilmesine,
- G — Yine toplara ait yuvarlakların gemilerle Payas iskelesine gönderilmesine,
- H — Sefer mühimmâtı için lazım gelen tüfeng, yeniçeri harbesi, kış, binbesyüz kantar kurşun ve bin kantar ham demir temin edilerek Payas iskelesine yollanmasına,

82 *Zafer-nâme* (28 b)'de aynen kayıtlı bu konak, BM (s. 34)'de «Nârendes» dir.

83 BM (s. 34)'de «Çukurcuk».

84 BM (s. 35)'de «Avşar Çayırı».

85 BM (s. 35)'de Sabanca'dan sonra İznikmid menzili atlanmış ve son menzili olarak Üsküdar verilmiştir.

86 BM (s. 35)'de padişahın Üsküdar'a geldikten sonra 1 gün oturak edip, ertesi gün Kadırga ile İstanbul'a vardığı bildirilmektedir.

87 Beldâr, bir dağın geçit ve boğazını tutan muhafaza eden kimse demektir. Yalnız Anadolu'da tesadüf edilen beldârlar, muharebe zamanlarında ordunun

- I — Yeterli top arabacıları sağlanıp hazır edilmesine,
 İ — Üstad topçular teminine,
 J — Sürsat zahiresi için İstanbul'dan adamlar gönderilmesine,
 K — Topların arabaları için gerekecek kerestelerin temin edilip Pa-
 yas iskelesine gönderilmesi için Sadaret Kaymakamı Bayram
 Paşa'ya tenbih olunmasına dair hususlardır.

45 b-47 b'de «Nemçe Seferi Menzîlnâmesi» yer almakta olup, 1664'de yirmi sene müddet için aktedilen Vaşvar muahedesi'ne riâ-
 yet etmeyen Avusturyalılara karşı açılan seferde, 8 Şevval 1093 (10
 Ekim 1682) Cumartesi günü İstanbul'dan alayla ortağına çıkan IV.
 Mehmed'in 10 Şevval Pazartesi günü buradan hareket ettiği bildiril-
 dikten sonra, Vezîr-i azamla birlikte 17 Şevval (19 Ekim) Pazarte-
 si günü İstanbul'dan ayrılan ve 7 Zilhicce 1093 (7 Aralık 1682) Pa-
 zartesi günü Edirne'ye varan ordunun, buradan 3 Rebiülâhır 1094 (1
 Nisan 1683) Perşembe günü Avusturya seferine hareket ettiği, 6 Cu-
 mâdelülâ 1094 (3 Mayıs 1683) Pazartesi gününde Belgrad'a geldiği
 kaydedilmektedir (88). Serdâr ve Vezîr-i azam Merzifonlu Kara
 Mustafa Paşa'nın kumandasındaki ordunun, II. Viyana muhasarası
 ile neticelenen sefer için Belgrad'dan hareketinden sonra, 20 Şevval
 1094 (12 Ekim 1683) Salı günü bu şehirden çıkıp avdet eden IV.
 Mehmed'in 15 Zilhicce (5 Aralık) Pazar günü Edirne'ye girmesi⁸⁹
 nakledildikten sonra Edirne'den Belgrad'a kadar olan menziller ve-
 rilmektedir ki bunlar sırasıyla şunlardır: Kemâl-çayırı, Cîsri-i Mus-
 tafa Paşa, Harmanlı, Uzunca-ova, Kayalı, Papaslı, Filibe, Tatar-ba-

geri hizmetlerinde kullanılmışlardır. Muharebelerde-özellikle muhasaralarda-top
 çekmek, icab eden yerleri kazmak ve geri emniyeti sağlamak gibi işlerde çalış-
 tırılmışlardır. Bilhassa 1638 Bağdad seferinde Anadolu'nun her tarafından bel-
 dârların sefere davet edildikleri bilinmektedir (Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmpa-
 ratorluğunda Derbend Teşkilâtı*, İstanbul, 1967, s. 77-79).

88 Menzîlnâmenin verdiği tarih ve gün kayıtları, IV. Mehmed'le beraber
 Belgrad'a kadar gidip yine padişahla birlikte Edirne'ye dönen ve dolayısıyla
 hadiselerin yakın bir şahidi olan Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın verdiği
 molumat ile tamamen mutabaktır (bkz. Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silâh-
 dar Tarihi*, İstanbul, 1928, I, 760-1; II, 5, 9).

89 *Silâhdar Tarihi* (II, 118-119)'de padişahın Belgrad'dan hareketi için
 aynı tarih ve gün verilmekle beraber, Edirne'ye vusul için 16 Zilhicce Pazar-
 tesini kaydettiği görülmektedir.

zarı, Saruhan-beyli⁹⁰, Kurb-i Köstence⁹¹, İhtimân, Yeni-han⁹², Sofya,
 Halkalı-pınar, Sarı-yurd, Şâr-köyü⁹³, Musa Paşa-palankası, Niş,
 'Aleksince⁹⁴, Kınalı-oğlu çiftliği⁹⁵, Yagodina, Batıçne, Hasan Paşa-
 palankası, Kolar, Hisarcık, Belgrad.

Müteakiben padişahın Belgrad'dan Edirne'ye dönüşü esnasında
 geçilen konaklar da sayılmakta olup bu menzillerin de isimleri şöyle
 sıralanmaktadır: Hisarcık, Kolar, Hasan Paşa -palankası, Batıçne,
 Yagodina, Kınalı-oğlu çiftliği, 'Aleksince, [Niş]⁹⁶, Ilıca, Musa Paşa
 -palankası, Şâr-köyü, Sarı-yurd, Halkalı-pınar, Sofya, Yeni-han⁹⁷,
 İhtimân, Yeni-köy⁹⁸, Tatar-bazarı, Filibe, Papaslı, Kayalı, Uzunca-
 ova, Harmanlı, Mustafa Paşa-köprüsü, Edirne.

Yazmanın 47 b-51 b varaklarında IV. Mehmed'in Belgrad'dan
 avdetinde uğradığı menzillerin tavsifi etraflıca yapıp, konakların
 birbirlerine olan mesafeleri de, saat hesabıyla, verilmektedir.

51 b-54 a'da «Nemçe seferine me'mûr olup mevcûd olan askerın
 defteridir «başlığı ile başlayan ve askerın kimlerin maiyetinde ne

90 *Silâhdar Tarihi* (II, 7)'de «Saruhanlı; Osmanlı İmparatorluğunda Kol-
 lar, Ulak ve İaşe Menzilleri (s. 34)'de «Saruhan Beyliği».

91 *Silâhdar Tarihi* (II, 8)'de Saruhanlı'dan sonraki konak «Cîsri-
 اسپاس»dır.

92 *Silâhdar Tarihi* (II, 8)'de İhtimân'dan sonraki menzil olarak «Karye-i
 Ormanlı» verilmektedir.

93 *Silâhdar Tarihi* (II, 8); *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve
 İaşe Menzilleri* (s. 36)'de «Şehir-köyü».

94 *Silâhdar Tarihi* (II, 9)'de metinde aynı imlâ ile «Aleksince
 (اَلَكْسِنَج)» olarak geçen bu menzil, notda «Aleksinâç (اَلَكْسِنَاچ)» tarzında
 verildiği gibi; *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri* (göst.
 yer)'de de «Aleksinâç» olarak yer almaktadır.

95 *Silâhdar Tarihi* (II, 9)'de aynen zikredilen bu konak, *Osmanlı İmpa-
 ratorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri* (göst. yer)'de «Razna (Kayalı-oğlu
 çiftliği)»; Yusuf Halaçoğlu, (*Aynı tez*, s. 99)'de «Razna (= Razan)» şeklinde-
 dir.

96 Menzîlnâmede bu menzil mevcut olmamakla beraber, *Silâhdar Tarihi*
 (II, 118)'de 'Aleksince'den sonra 29 Şevval 1094 (21 Ekim 1683) Perşembe gü-
 nü bu konağa gelindiği bildiriliyor.

97 *Silâhdar Tarihi* (II, 118)'de Sofya sahrasından sonra «Karye-i Ormanlı»
 menzîlinin ismine reslanmaktadır.

98 *Silâhdar Tarihi* (II, 118)'de İhtimân'dan sonra «Kapulu-derbent» yo-
 lundan geçildiği kayıtlıdır.

mikdarda bulduklarını bildiren bir liste vardır ki bu listede ilk olarak verilenler ile askerlerinin mevcudu aşağıdaki gibidir :

Kırım Hanı Murad Giray ile maiyetindeki Tatarlar (asker adedi 50.000), Tımar ve Zeâmet erbâbı (40.000 aded), Sipahiler (15.000 aded), Yeniçeri, Cebeci, Topçu ve sâir sınıf askerler (60.000 aded), Ehl-i divân ve küttâb hademeleri ile birlikte (20.000 aded), Mısır kulu (3.000 aded), Şam kulu (500 aded)

Daha sonra Vezîr-i azam ve Serdâr Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da dahil olmak üzere üç tuğlu sekiz vezirin kapı halkı zikredilmektedir. Bunların isimleri ve maiyetlerindeki askerinin adedleri şöyledir : Vezîr-i azam, Serdâr-ı ekrem Kara Mustafa Paşa (6.000 aded), Yeniçeri Ağası Mustafa Paşa (2.000 aded), Özi Beylerbeyisi, Sâbıkâ Bostancıbaşı, Mustafa Paşa (eyâleti askeri dahil 1.300 aded), Tımışvar Valisi, Sâbıkâ Defterdâr, Ahmed Paşa (eyâleti askeri dahil 1.000 aded), Bosna Valisi Hızır Paşa (eyâleti askeri dahil 1.500 aded), Budin Valisi İbrahim Paşa (eyâleti askeri dahil 3.000 aded), Şam Valisi, Siyavuş Paşa karındaşı, Abaza Hüseyin Paşa (Şâm-ı şerif'in, Gazze, Nablus, 'Aclun sancaklarının tımar ve zeâmet erbâbı dâhil 1.500 aded), Diyarbakir Valisi Kara Mehmed Paşa (3.000 aded)

Müteakiben iki tuğlu yirmi üç berlerbeyinin isimleri ve yanlarında bulundukları askerlerin mevcutları kaydedilmektedir ki bunlar da şunlardır : Sofya Beylerbeyisi Hasan Paşa (eyâleti askeri dahil 800 aded), Hersek Beylerbeyisi Ali Paşa (500 aded), Halep Beylerbeyisi Bekir Paşa (eyâleti askeri dahil 1500 aded), Adana Beylerbeyisi Emîr Paşa (eyâleti askeri dahil 500 aded), Anadolu Beylerbeyisi Ahmed Paşa (eyâleti askeri dahil 1300 aded), Maraş Beylerbeyisi Kethudâ Ahmed Paşa (eyâleti askeri dahil 800 aded), Sivas Beylerbeyisi Halil Paşa (eyâleti askeri dahil 800 aded), Teke Beylerbeyisi Selçuk Ali Paşa (eyâleti askeri dahil 500 aded), Kayseri Beylerbeyisi Dilâver Paşa (200 aded), Kastamonî Beylerbeyisi Nişli Ali Paşa (400 aded), Ankara Beylerbeyisi Niğdeli Ali Paşa (400 aded), Bursa ve Kars Beylerbeyisi Berber Ali Paşa (300 aded), Hamid Beylerbeyisi Hazinedâr Hasan Paşa (600 aded), Karaman Beylerbeyisi Şişko Mehmed Paşa (700 aded), Manisa Beylerbeyisi Şeyh-zâde Ahmed Paşa (300 aded), Eğri Beylerbeyisi Seydî-zâde Mehmed Paşa (300 aded), Silifke Beylerbeyisi 'Abdü'l-mü'min

Paşa (500 aded), Karahisar Beylerbeyisi Ömer Paşa (400 aded), Aydın Beylerbeyisi Ahmed Paşa (500 aded), Mentеше Beylerbeyisi Mehmed Paşa (400 aded), Uyvar Beylerbeyisi Hâce-zâde Paşa (1300 aded), Kanije Beylerbeyisi Kör Hüseyin Paşa (200 aded), Ohri ve Çirmen Beylerbeyisi Kethudâ Hasan Paşa (200 aded)

Daha sonra onbir aded sancak beyinin isimleri ve kapu halkı mevcutları belirtilmiştir. Bunlar da sırasıyla aşağıdaki gibidir :

Bolu Beyi Hüseyin Bey (300 aded), Türkmen Beyi (300 aded), Niğde Beyi İsmâ'il Bey (100 aded), Aclun Beyi Süleyman Bey (100 aded), Malatya Beyi Katırcı-zâde Ahmed Bey (100 aded), Çorum Beyi Genc Mehmed Bey (100 aded), Canik Beyi Osman Bey (100 aded), Divrik Beyi 'Âlişân Bey (100 aded), Arabgir Beyi Ömer Bey (100 aded), Amasya Beyi Ahmed Bey (100 aded), Alâiye Beyi Süleyman Bey (100 aded)

Osmanlı ordusu içinde Nemçe seferine katılan hristiyan hükümdarların askerlerinin adedleri Erdel Kralı (10.000 aded), Orta Macar Kralı (20.000 aded), Eflâk Beyi (10.000 aded), Boğdan Beyi (10.000 aded) olmak üzere yazılarak ve defterde mevcut olan asker sayısı 350.000 aded olmak üzere gösterilerek yazma nihayete ermektedir.

Revân seferi menzîlnâmesi'nin mahiyeti

XVII. yüzyıla ait menzîlnâmelerin çok az sayıda olduğu bir gerçektir. Bunların içinde de IV. Murad'ın İran üzerine tertiplediği Revan ve Bağdad seferleriyle ilgili olan iki menzîlnâme bilhassa ehemmiyet arzeder. Tetkik konumuz olan menzîlnâme de IV. Murad'ın ilk İran seferine ait bulunmaktadır. Daha 1033 (1624)'de ele geçirerek, 1043 (1633)'de de Van kalesini muhasara eden, fakat kaleyi zapt etme teşebbüslerinde muvaffak olamayan Safevilere karşı, önce Vezîr-i azam Tabaniyassı Mehmed Paşa'yı sevk ederek onu Diyarbakir kışlağında bırakan, arkasından ecdadının ananesine uyarak, 10 Şevval 1044 (29 Mart 1635)'de Üsküdar'dan hareket eden IV. Murad'ın Revan seferine ait olan bu menzîlnâmesi, aslında yazarın kısa yol notları mahiyetindedir. Revan'ı fethetmek üzere padişahla birlikte hareket eden ordunun hangi güzergâhı takip ettiğini, hangi

menzillerden geçtiğini ve Revan'ın fethini müteakib hangi konaklara uğrayarak avdet ettiğini, gidiş ve dönüşlerde geçilen menzillere hangi tarihlerde varıldığını ve konaklar arasındaki uzaklıkları bildiren bir listeden ibarettir. Sadece konak yerlerini kaydeden menzîlnâmeler de olmakla beraber⁹⁹, bu menzîlnâmede ordunun geçtiği menziller arasındaki mesafeler de saat hesabıyla gösterilmiştir. Konakların verilen isimlerinden şehir, kasaba, köy, göl, nehir ve ırmak kenarlarında ve ovalık, çayırılık ve pınar bulunan yerlerde konaklandığı; konulan menzillerin, yakınlarında bulunan han, ılıca, kale, künbed, köprü ve çiftliklere göre adlandırıldıkları da anlaşılmaktadır. Ayrıca Revan'ın muhasarası sırasında kayda değer olaylar da kısaca bildirilmiş bulunmaktadır.

Revan seferi sırasında ordunun, Osmanlı ulak sisteminde ulakların, Anadolu'nun sağ, orta ve sol kollarında haberleşme için kullandıkları esas ve tâli yolları umumiyetle izlediği ve bu yollar üzerindeki menzillerde konakladığı, fakat bazen de farklı yolları takip ederek yürüdüğü anlaşılmaktadır. Nitekim Revan'a gidiş sırasında Konya Ereğlisi'ne kadar, Üsküdar'dan Şam'a kadar uzanan Anadolu sağ kol güzergâhı takip edilmiş¹⁰⁰, daha sonra Anadolu sağ kolu ile orta kolunu birleştiren bir yol izlenerek Ereğli'den Sivas'a kadar gelinmiştir. Sivas'dan itibaren İstanbul'dan başlayıp Erzurum'a varan Anadolu sol kolundan tamamen ayrı bir yol kullanılarak Erzurum'a ulaşılmış, buradan da Kars cihetine kadar uzanan Anadolu sol kol tâli yolu takip edilerek¹⁰¹, daha sonra da İran topraklarına girilip Revan'a varılmıştır. Revan'dan dönüş yolunda ise Tebriz, Van, Bitlis yoluyla Diyarbakir'e gelindikten sonra buradan itibaren Bağdad ile Üsküdar arasında uzanan Anadolu orta kol güzergâhına girilerek¹⁰², Üsküdar'a gelinceye kadar bu yol izlenmiştir.

Menzîlnâmede, bu seferle ilgili diğer kaynakların verdikleri bilgilerden farklılık göstermekle beraber, Revan'a kadar olan yürüyüş ve Revan'ın fethini müteakib İstanbul'a dönüş esnasında konaklardaki oturma müddetleri de verilmektedir ki gidişte menzillerde kalınan müddetler sırasıyla şöyledir : Yenişehir'de (1 gün), Eskişehir-

99 bkz. Nasûhî's-Silâhî (Matrakçı), *Beyân-ı Sefer-i Irakayn*.

100 Yusuf Halaçoğlu, *Aynı tez*, s. 31-40; Selçuk Atak, *Aynı tez*, s. 25-31.

101 Yusuf Halaçoğlu, *Aynı tez*, s. 71-77; Selçuk Atak, *Aynı tez*, s. 46-50.

102 Yusuf Halaçoğlu, *Aynı tez*, s. 51-66; Selçuk Atak, *Aynı tez*, s. 37-46.

de (2 gün), Cısr-ı atfk'de (1 gün), Konya'da (5 gün), Sivas'da (15 gün), Sinur-yaylası'nda (5 gün), Erzurum'da (7 gün), Hasankalası'nda (1 gün), Döşkaya'da (3 gün).

Revan'dan dönüş sırasında verilen oturma müddetleri ise şu şekildedir : Kaygan-geçidi'nde (1 gün), Cors'da (2 gün), Hoy'da (4 gün), Gerdemiş-çayırı'nda (1 gün), Tebriz'de (3 gün), Van'da (5 gün), Diyarbakir'de (14 gün), Malatya'da (6 gün), Tokat'da (1 gün), İznikmid'de (2 gün).

Menzîlnâmenin bir liste mahiyetinde olması, bazı eksikliklerini de gözler önüne sermektedir. Bu cümleden olarak, konulan yerlerin etraflı tavsifinin yapılmadığı görülmektedir. Nitekim menziller konaklamaya elverişli midir, değil midir? bildirilmemiş, seçilen menzillerin havası ve su durumu ile etraflarının meskun olup olmadığı hakkında da malumat verilmemiştir. Yolda olup biten hadiseler de hiç işaret edilmemiştir. Bu meyanda konaklar arasındaki yol durumundan bahs olunmadığı görülmektedir. Yolların düz veya arızalı, geniş veya dar olup olmadığı, geçit verip vermediği bilinemediğinden ordunun merhaleleri aşma hızı hakkında bilgi sahibi olunamadığı gibi; menzillerde orduya vakit olan katılmalara, mansıp tevcihlerine, azillere ve katillere, padişaha verilen ziyafetlere, vüzeranın padişahı karşılama merasimlerine, alaylar tertib edilip hünkârın selâmlanmasına, padişahın vüzeraya ve gazilere hil'at giydirmesine, evliyanın merkadlerinin ziyaret olunmasına ve fukaraya sadaka olunup kurbanlar kesilmesine, menzillerde yapılan cirid oyunlarına ve bayram şenliklerine de hiç temas edilmediği görülmektedir. Padişahla birlikte sefere çıkan ordunun mevcudu belirtilmediği gibi, konaklarda olan zahire stoklarının miktarları, bunların nerelerden temin edildiği gibi hususlara da yer verilmemiştir.

Menzîlnâmenin tarih kayıtlarının pek sıhhatli olmadığı da anlaşılmaktadır. Bu yüzden tarihler, Revan seferi ile ilgili diğer kaynakların verdikleri bilgiler ile karşılaştırılmış ve hatalarının düzeltilmesi cihetine gidilmiştir.

Az da olsa verilen menzillerin isimlerinin ve konaklar arasındaki mesafeyi bildiren rakamların boş bırakıldığı görülmektedir. Bundan dolayı bu boşluklar giderilerek o devrin kaynaklarının verdikleri kayıtlara uyan bilgiler verilmek suretiyle menzîlnâmenin metni onarılmıştır.

Ayrıca ordunun yol güzergâhını gösteren ve konak yerlerini bildiren bir menzil haritası yapılmış¹⁰³, gidiş ve dönüş yolları farklı işaretlerle gösterilmiştir. Fakat bazı menzilleri, mevcut haritalarda bulabilme imkânı olmamış, buna mukabil diğer kaynaklarda geçen konaklar da gösterilmek suretiyle ordunun yürüyüş istikameti de bildirilmiştir. Diğer kaynakların not ettiği bütün bu kayıtlar ile büyük şehir ve kasabalar dışında kalan ve bugün için tesbit edilemeyen konaklar da nokta nokta olarak işaret edilmiştir.

Menzilnâmenin yazarının kim olduğu hakkında herhangi bir kayda raslanmamaktadır. Fakat IV. Murad ile birlikte sefere çıkan ordunun gidiş yolu, Üsküdar menzilinden itibaren gösterilmiş olduğundan padişahla sefere katılanlardan biri olduğu düşünülebilir. Zirâ IV. Murad İstanbul'dan hareket ettiği sırada Diyarbekir kışlağında bulunan Vezir-i azam Tabaniyassı Mehmed Paşa, padişahı ancak Erzurum menzilinden evvel İlica'da 16 Muharrem 1045 (2 Temmuz 1635) Pazartesi günü istikbal etmiş olduğundan¹⁰⁴, ordunun Revan'a gidişindeki konak mahallerini tam olarak bildiren yazarın, Vezir-i azamın maiyetinden olmadığı aşikârdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki bu menzîlnâme, sefer hakkında kısa da olsa bir fikir veren, kronolojik olarak tarihleri kaydeden, konak yerlerini bize bildiren, ordunun yürüyüş takatini ve konaklardaki oturma müddetlerini gösteren, dolayısıyla seferi daha yakından takip etmemize yardımcı olan ve tarihe ışık tutan bir eserdir.

Kullanılan haritalar:

- 1 — Dr. Heinrich Kiepert, *Karte von Armenien, Kurdistan und Azerbeidschan*, Berlin, 1852-55
- 2 — Henri Kiepert, *Carte générale de l'Empire Ottoman en Europe et an Asie*, Berlin, 1867

103 Menzil haritasını çizen arkadaşım Bora Etker'e şükranlarımı sunmayı bir borç biliyorum.

104 *Revan Seferi Râznâmesi*, Topkapı Sarayı Bağdad köşkü ktb, nr. 405, 141 a-b.

- 3 — Henri Kiepert, *Nouvelle Carte générale des provinces Asiatiques de l'Empire Ottoman*, Berlin, 1883
- 4 — Henri Kiepert, *Carte Générale des provinces Européennes et Asiatiques de l'Empire Ottoman*, Berlin, 1886
- 5 — Richard Kiepert, *Karte von Kleinasien*, Berlin, 1904, 1906, 1907, 1911
- 6 — Müdâfaa-i Milliye Vekâleti Harita Müdüriyet-i Umûmîsi'nce 1 : 400.000, 1 : 200.000, 1 : 100.000 ölçeklerinde bastırılan haritalar, 1328, 1332, 1333, 1335, 1337, 1340, 1341, 1926
- 7 — Mehmed Abdülkadir-Mehmed Rüşdü, *Mükemmel ve Mufassal Türkiye Cumhuriyeti Atlası*, İstanbul, 1928
- 8 — John Bartholomew, *The Times Atlas of the World*, Volume II, London, 1959
- 9 — Ali Tanoğlu-Sırrı Erinç-Erol Tümertekin, *Türkiye Atlası (Atlas of Turkey)*, İstanbul, 1961
- 10 — *Yeni Türkiye Atlası*, M.S.B Harita Genel Müdürlüğü, Ankara, 1977

RİSALENİN METNİ

(30 b) Revan seferin beyân ider

İşbu bin kırk dört Şevvâlinin dokuzuncu günü yevmü'l-hamîsde sa'âdetlü ve 'azametlü Pâdişâh-ı rûy-ı zemin Sultan Murad hazretleri [nin] mahrûsa-i Üsküdar'dan kızılbaş-ı bed-ma'âş üzerine 'azîmet-i hümâyûnları olub¹⁰⁵, menzil be-menzil 'ubûr eyledikleri menâzildir¹⁰⁶ ki tahrîr olunub beyân olunmuşdur, tahrîren fî.

105 IV. Murad'ın sefere çıkması hususunda Kâtib Çelebi (*Fezîke*, Âtîf Efendi ktb, nr. 1914, 230 b); Kara Çelebi-zâde Abdülaziz (*Zafernâme veya Tarihçe-i Feth-i Revan ve Bağdad*, Üniversite ktb, nr. TY. 1391, 3 b)'de aynı tarih kayıtlı olmakla beraber; *Revan Seferi Râznâmesi* (Topkapı Sarayı Bağdad köşkü ktb, nr. 405, 124 a); Hasan Bey-zâde (*Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Nezihi Aykut, Hasan Bey-zâde Tarihi, basılmamış doktora tezi, Tarih Semineri ktb, tezler nr. 3277, İstanbul, 1980, II, 392) «10 Şevval 1044» tarihini vermektedirler.

106 Risalede, sehven : «menâzillerdir».

Fî 9 Şevvâl yevmü'l-hamîs [10 Şevvâl Perşembe]
Menzil-i Üsküdar
Sâ'at

Fî 10 [11 Şevvâl] yevmü'l-Cum'a¹⁰⁷
Menzil-i Geybûze¹⁰⁸
Sâ'at 5¹⁰⁹

Fî 11 yevmü's-sebt¹¹⁰ [12 Şevval Cumartesi]
Menzil-i Hereke
Sâ'at 7¹¹¹

Fî 12 yevmü'l-ahad¹¹² [13 Şevval Pazar]
Menzil-i İznikmid
Sâ'at 9¹¹³
Tekâ'üd eyyâm 3

107 *Revan Seferi Râsnâmesi* (124 a)'de «11 Şevval Cuma».

108 *Hasan Bey-zâde Tarihi* (II, 392)'de «Geybûze» imlâsiyle kayıtlı olan bu menzilden evvel «Kartal» mevkiinde konulduğu belirtilmekte; *Revan Seferi Râsnâmesi* (124 a)'de ise Üsküdar'dan sonraki menzil «Pendik» olarak verilip, buradan hareketle «Gekbûze»ye varıldığı bildirilmektedir.

109 Feridun Ahmed Bey (*Münşeatü's-Selâtin*, İstanbul, 1275, II, 408) ve ondan naklen Franz Taeschner (*Das Anatolische Wegenetz Nach Osmanischen Quellen*, Leipzig, 1924, I, levha I)'de Üsküdar'dan sonra önce «5 saat»de «Kartal»a gelindiği, müteakiben yine «5 saat»de «Gekbûze»ye varıldığı kaydolunmaktadır. Aynı şekilde *Menâsil-i Hac* (Topkapı Sarayı Hazine ktb, nr. 446, 2 b)'de Üsküdar-Kartal arası «4 saat», Kartal-Gekbûze arası «6 saat» gösterilmekte olup Üsküdar ile Gekbûze konakları arası ceman «10 saat» olarak verilmektedir. Yine *Menâsilü't-tarik ilâ Beytülâhli'atik* (İstanbul Belediye ktb. Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K/113, 6 b-7 a)'de Üsküdar-Pendik menzilleri arası «5», Pendik-Gekbûze konakları arası «4 saat» olarak kaydedildiğinden her hâl ü kârda Üsküdar-Gekbûze arasındaki yolun daha uzun müddetde alındığı anlaşılıyor.

110 *Revan Seferi Râsnâmesi* (124 a)'de «12 Şevval Cumartesi».

111 Feridun Ahmed Bey (*Aynı eser*, II, 408); Taeschner (*Aynı eser*, I, levha I)'de «Gekbûze»den «Hereke»ye «6 saat»de varıldığı bildirilmektedir.

112 *Râsnâme* (124 b)'de «13 Şevval Pazar».

113 *Hasan Bey-zâde Tarihi* (s. 393)'de «Hereke-değirmeni» adıyla zikrettiği menzilden İznikmid'e vasil olunmasını «sekiz saat» olarak verirken; *Münşeatü's-Selâtin* (II, 408); *Das Anatolische Wegenetz* (I, Levha I)'de Hereke-İznikmid arasını «7 saat» olarak kaydediyorlar.

Fî 16 yevmü'l-hamîs [Çarşamba]
Menzil-i Değirmenli¹¹⁴ [Değirmendere]
Sâ'at 6

Fî 17 yevmü'l-Cum'a¹¹⁵ [Perşembe]
Menzil-i Kazıklı-beli¹¹⁶
Sâ'at 9

Fî 18 yevmü's-sebt¹¹⁷ [Cuma]
Menzil-i Kazıklı-İni¹¹⁸
Sâ'at 7

Fî 19 yevmü'l-ahad¹¹⁹ [Cumartesi]
Menzil-i İznik
Sâ'at 8

Fî yevmü'l-işneyn¹²⁰ [Pazar]
Menzil-i Yenişehir
Sâ'at 7¹²¹
Tekâ'üd eyyâm bir

114 Diğer kaynaklarda bu menzilden bahsedilmiyor. Richard Kiepert'de «Deirmen Dere» adıyla geçen konak, herhalde bu mevki olmalıdır.

115 *Râsnâme* [RN] (125 a)'de «17 Şevval yevmü'l-hamîs (Perşembe)».

116 *Hasan Bey-zâde Tarihi* [HBZ]'nde bu menzilin adına raslanmamaktadır. RN (125 a)'de önce «Kazıklı-beli», sonra «Kazıklı-derbendi» menzillerinden durulmayıp geçilerek 17 Şevval'de «Kazıklı»ya dört saatde nüzul olduğunu bildirmektedir.

117 RN (125 a)'de «18 Şevval yevmü'l-Cuma».

118 RN (125 a)'de 18 Şevval'de «Kazıklı-derbendi» aşıp «Dikilütaş» mahalline yedi buçuk saatde varıldığı ve bu menzilde Solakbaşıardan birinin katlolunduğu kaydolunmaktadır. HBZ (s. 393)'de ise İznikmid'den kalkıldıktan sonra on saatde «Kazıklı-derbendi»ne varıldığı, daha sonra «Dikilütaş»a konulduğunda, «Altmışbirinci Solakbaşı birkaç solağı akça ile seferden mände eylediği ma'lûm olmağla hakkundan gelindi» denilmektedir. *Münşeat* (s. 408); *Das Anatolische Wegenetz* (Levha 4)'de İznikmid'den sonra «3 saat»de «Kazıklı-deresi»ne; buradan da «8 saat»de «Dikilütaş» meziline gelindiği bildirilmektedir.

119 RN (125 a)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 19 minhu».

120 RN (125 b)'de «20 Şevval yevmü'l-ahad (Pazar)».

121 *Münşeat* (s. 408); *Das Anatolische Wegenetz* (Levha 5)'de İznik-Yenişehir menzilleri arasının «5 saat»de alındığı bildiriliyor. Diğer kaynaklardan

(31 a) Fi 22 yevmü'l-erbi'a¹²² [Salı]
Menzil-i Akbıyık
Sâ'at 7¹²²

Fi 23 yevmü'l-hamis¹²³ [Çarşamba]
Menzil-i Bazarcık
Sâ'at 8¹²³

Fi 24 yevmü'l-Cum'a¹²⁴ [Perşembe]
Menzil-i Bozüyük
Sâ'at 7¹²⁴

25 fi's-sebt¹²⁵ [Cuma]
Menzil-i İnönü
Sâ'at 6¹²⁵

Menâzilü't-tarik ilâ Beyti'llâhi'l-atik (8 a)'de «iznik'den Yenişehir altı saatlik yoldur» tarzında kayıtlı olduğu gibi; Abdurrahman Hibri (*Menâsik-i Mesâlik* Yayın. Sevim İlgürel, *Abdurrahman Hibri'nin Menâsik-i Mesâlik'i*, I, Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1975, sayı 6, s. 116)'de bu iki konak arası «4 saat» olarak gösteriliyor.

122 RN (125 b)'de «yevmü's-selâsâ (Salı) fi 22 minhu».

123 *Münşeat* [M] (s. 408); *Das Anatolische Wegenetz* [DAW] (Levha 5)'de Yenişehir'den Akbıyık'a «6 saat»de varıldığını bildiriyorlar. *Menâsik-i Mesâlik* (s. 116)'de «Yenişehir ile mâbeyni dört buçuk sâ'atlik yoldur» tarzında kayıtlı olup; *Menâzilü't-tarik ilâ Beyti'llâhi'l-atik* (8 a)'de bu iki menzil arası «5 saat» olarak gösteriliyor.

124 RN (125 b)'de «23 Şevval yevmü'l-erbiâ (Çarşamba)».

125 M (s. 408); DAW (Levha 5); *Menâsik-i Mesâlik* (s. 116)'de «5 saat»; *Menâzilü't-tarik ilâ Beyti'llâhi'l-atik* (8 a)'de «6 saat».

126 RN (125 b)'de «yevmü'l-hamis (Perşembe) fi 24 minhu».

127 M (s. 408); DAW (Levha 5); *Menâsik-i Mesâlik* (s. 116)'de Pazarcık-Bozüyük menzilleri arası «4 saat» olarak verilmektedir. *Menâzilü't-tarik ilâ Beyti'llâhi'l-atik* (8 a-b)'de «dört buçuk sâ'atlik yoldur» tarzında kayıtlıdır.

128 RN (126 a)'de «25 Şevval yevmü'l-Cuma».

129 M (s. 408); DAW (Levha 5)'de «3 saat».

Fi 26 yevmü'l-ahad¹³⁰ [Cumartesi]
Menzil-i Eskişehir
Sâ'at 8¹³¹
Tekâ'üd yevm iki¹³² [Oturak 1 gün]

Fi 28 yevmü's-şelâsâ¹³³ [Pazartesi]
Menzil-i Ağören¹³⁴ [Akviran]
Sâ'at 7¹³⁵

Fi 29 yevmü'l-erbi'â¹³⁶ [Salı]
[Menzil-i] Seyyid-gâzi¹³⁷
Sâ'at 8¹³⁸

130 RN (126 a)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 26 minhu».

131 RN (126 a-b)'de «yedî saat»; M (s. 408); DAW (Levha 5)'de «10 saat» olarak kaydolunuyor.

132 HBZ (s. 393)'de «Eskişehir'e konulup ilcalarına girilmeğe bir gün oturak oldu ve niçe zâleminin cezası verildi» ifadesini kullanırken; RN (126 b)'de onu teyid ediyor.

133 RN (126 b)'de «28 Şevvâl yevmü'l-isneyn (Pazartesi)».

134 Bu menzilin adı, diğer kaynaklarda kelimenin değişik şekliyle (ören = vıran) tesbit edilmiştir; RN (126 b)'de «Akçavıran»; HBZ (s. 393); M (s. 408); DAW (Levha 7); Tarihi bulunmamakla beraber bir önceki «12 Ramazan 1046», bir sonraki «21 Ramazan 1046» tarihli hükümlere göre «1046 Ramazan evasıtı» tarihli olduğu anlaşılan «Yollarda hazır olunacak zahâ'irin menzillerin beyânı» başlıklı ve Konya'ya kadar menzilleri bildiren bir kayıтта Başbakanlık Arşivi [BA], Mühimme, nr. LXXXVII, s. 61, h. 155) «Akvıran»; Richard Kiepert'de «Akvıren» olarak kayıtlı bulunmaktadır.

135 M (s. 408); DAW (Levha 7)'de Eskişehir-Akvıran menzilleri arası «4 saat» dir.

136 RN (127 a)'de «yevmü's-selâsâ (Salı) fi 29 minhu».

137 RN (127 a); HBZ (s. 393); Kara Çelebi-zâde Abdülaziz (*Zafernâme*, 3 b)'de aynı imlâ ile yazılı olmakla beraber; Kâtib Çelebi (*Fesleke*, 230 b); M (s. 408); DAW (Levha 7); 1046 Ramazan evasıtı tarihli ve Konya'ya kadar olan menzilleri veren kayda göre (BA; Mühimme, LXXXVII, s. 61, h. 155) «Seyyid-gâzi».

138 M (s. 408); DAW (Levha 7)'de Akvıran ile Seyyid-gâzi menzilleri arasının «4 saat» de katedildiği yazılıdır.

30 fi'l-hamis¹³⁹ [1 Zilkade Çarşamba]
Menzil-i Bardaklı¹⁴⁰ [Bardakçı]
Sâ'at 8

Gurre-i Zi'l-ka'de yevmü'l-Cum'a¹⁴¹ [2 Zilkade Perşembe]
Menzil-i Husrev Paşa-hanı¹⁴²
Sâ'at 7¹⁴³

Fi 2 yevmü's-sebt¹⁴⁴ [3 Zilkade Cuma]
Menzil-i Bayad
Sâ'at 9¹⁴⁵

Fi 3 yevmü'l-ahad¹⁴⁶ [4 Zilkade Cumartesi]
Menzil-i Bolavadin
Sâ'at 9¹⁴⁷

139 RN (127 a)'de «1 Zilkade 1044 yevmü'l-erbiâ (Çarşamba)»; Menzilinâ-me'de Şevval ayının 29 gün olduğuna dikkat edilmemiş ve «30 Şevval» tarihi verilmiştir.

140 *Fezleke* (230 b); *Zafernâme* (4 a); *Menâsik-i Mesâlik* (s. 117)'de bu menzil aynı şekilde kayıtlı olmakla beraber; HBZ (s. 393); RN (127 a); 1046 Ramazan evasıtı tarihli ve Konya'ya kadarki menzilleri gösteren kayıt (BM, Mühimme, LXXXVII, s. 61, h. 155)'da «Bardakçı» adıyla verilmektedir. Richard Kiepert'de «Bardaktshis» tarzında yazılmıştır. M (s. 408); DAW (Levha 7)'de ordunun Seyyidi-gâzi'den sonraki konak mahalli «Kulapa-alanı» ismiyle geçmekte olup, *Menâzil-i Hac* (8 b)'de bu mevkiin Bardakçı'dan sonra gelen bir ova olduğu tasrih ediliyor.

141 RN (127 a)'de «2 Zilkade yevmü'l-hamis (Perşembe)».

142 RN (127 a)'de «Çifterlü demekle ma'rûf Husrev Paşa-hanı» tarzında geçen bu konak, *Menâzilü't-tarik ilâ Beyti'llâhî'l-atik* (9 a)'de «Husrev Paşa nâm-ı diğer Yeni-han» olarak zikrediliyor.

143 *Menâsik-i Mesâlik* (s. 117)'de «Yenihan ki Bardaklı ile mâbeyni beş sâ'atlik yoldur» şeklinde veriliyor.

144 RN (127 b)'de «3 Zilkade yevmü'l-Cuma».

145 M (s. 408); DAW (Levha 7)'de Husrev Paşa-hanı ile Bayat arası «4 saat»dir. Başka kaynaklardan *Menâzil-i Hac* (9 a); *Menâsik-i Mesâlik* (s. 117)'de bu konaklar arası «5 saat» gösterilmekte olup; *Menâzilü't-tarik ilâ Beyti'llâhî'l-atik* (9 a)'de «Yenihan'dan kalkıldıkda Bayat nâm mahalle konulur. Altı sâ'atlik yoldur, beş sâ'atde dahi varılmak olur» şeklinde ifade edilmiştir.

146 RN (127 b)'de «4 Zilkade yevmü's-sebt (Cumartesi)».

147 M (s. 408); DAW (Levha 7)'de «10 saat»; *Menâzilü't-tarik* (9 a)'de seldz buçuk saat; *Menâsik-i Mesâlik* (s. 117)'de «8 saat»; *Menâzil-i Hac* (9 b)'de «7 saat».

Fi 4 yevmü'l-işneyn¹⁴⁸ [5 Zilkade Pazar]
Menzil-i İshaklı
Sâ'at 8¹⁴⁹

5 fi's-şelâşâ¹⁵⁰ [6 Zilkade Pazartesi]
Menzil-i Akşehir
Sâ'at 8¹⁵¹

Fi 6 yevmü'l-erbi'a¹⁵² [7 Zilkade Salı]
Menzil-i Virân-han¹⁵³ [Argıd Han]
Sâ'at 7¹⁵⁴

Fi 7 yevmü'l-hamis¹⁵⁵ [8 Zilkade Çarşamba]
Menzil-i Iğın
Sâ'at 8¹⁵⁶
Teķâ'üd yevm 5¹⁵⁷

148 RN (128 a)'de «5 Zilkade yevmü'l-ahad (Pazar)».

149 M (s. 408); DAW (Levha 7)'de «4 saat»; *Menâsik-i Mesâlik* (s. 117); *Menâzil-i tarik* (9 a-b)'de «beş buçuk saat»; *Menâzil-i Hac* (10 a)'de «6 saat».

150 RN (128a)'de «6 Zilkade yevmü'l-isneyn (Pazartesi)».

151 RN (128 a); M (s. 408); DAW (Levha 7)'de İshaklı-Akşehir arası «5 saat»; *Menâzil-i Hac* (10 b); *Menâsik-i Mesâlik* (s. 117)'de «6 saat»dir.

152 RN (128 a)'de «7 Zilkade yevmü's-selâşâ (Salı)».

153 Bu menzilin adı kaynaklarda muhtelif şekillerde geçmektedir: HBZ (s. 393)'de «Arkun-kula»; 1046 Ramazan evasıtı tarihli, Konya'ya kadar menzilleri veren kayıta (BA, Mühimme, LXXXVII, s. 61, h. 155) «Arkit-kula» RN (128 a)'de «Arkun»; *Fezleke* (230 b); *Zafernâme* (4 a)'de «Arkud-hanı»; M (s. 408); DAW (Levha 10)'de «Han-argıd»; Richard Kiepert'de ise «Argıt Han» yazılmıştır.

154 M (s. 408); DAW (Levha 10)'de Akşehir ile Han-argıd menzilleri arası «5 saat»dir. *Menâzil-i Hac* (11 a)'de Akşehir-Arkit Han konakları arasının aynı müddette (5 saat) alınabildiğini zikrediyor.

155 RN (128 b)'de «8 Zilkade yevmü'l-erbiâ (Çarşamba)»

156 RN (128 b)'de Arkun'dan Iğın sahrasına «3 saat»de gelindiğini bildirirken; M (s. 408); DAW (Levha 10)'de Han-argıd-Iğın menzilleri arasındaki mesafenin «4 saat»de alındığını kaydediyorlar.

157 Diğer bütün kaynaklarda bu menzilde oturak olduğuna dair bir kayda raslanmamaktadır. Nitekim Menzilinâme de ertesi (8 Zilkade) Cisr-i atik menziline konulduğunu bildirdiğinden yanlışlık olduğu aşikârdır.

Fî 8 yevmü'l-Cum'a¹⁵⁸ [9 Zilkade Perşembe]
Menzil-i Cisr-i 'atîk¹⁵⁹ [Karaköprü]
Sâ'at 7¹⁶⁰
Teķâ'üd yevm 1¹⁶¹

Fî 10 yevmü'l-ahad¹⁶² [Cuma]
Menzil-i Sulu-zengi¹⁶³ [Zengipınar]
Sâ'at 8¹⁶⁴

Fî 11 yevmü'l-işneyn¹⁶⁵ [Cumartesi]
Menzil-i Delikli-han¹⁶⁶
Sâ'at 8¹⁶⁷

158 RN (128 b)'de «9 Zilkade yevmü'l-hamîs (Perşembe)».

159 RN (128 b); HBZ (s. 394)'de bu menzili aynı adla kaydedenlerken; M (s. 408); DAW (Levha 10)'de «Karaköprü» tarzında geçiyor. Richard Klepert'de de aynı isme (Karaköprü) raslanıyor.

160 M (s. 408); DAW (Levha 10)'de Iğın-Karaköprü menzilleri arasında «2 saat»de alındığı belirtiliyor.

161 Bu seferle ilgili kaynaklardan HBZ (s. 394); RN (128 b)'de bu menzilde «1 gün» oturak olduğuna dair kayda raslanmıyor.

162 RN (128 b)'de «10 Zilkade Cuma».

163 Diğer bütün kaynaklarda aynen kayıtlı olan bu konak, Richard Klepert'de «Zengi Pınar»; Müdâfaa-i Milliye Vekâleti Harita Müdüriyet-i Umumiyesi haritasında «Zengiyayla» adlarıyla geçtiği gibi; *Köylerimiz* (Ankara, 1968, s. 71)'de Konya'nın Sarayönü ilçesinin Merkez bucığına bağlı eski ismi «Büyüklük Zengi», yeni ismi «Bakırpınar» köyü olarak gösterilmektedir.

164 RN (128 b)'de Suluzengi menziline «beş saat»de gelindiği bildirilirken; M (s. 408); DAW (Levha 10)'de de Karaköprü-Suluzengi arasında aynı müddette alındığı *Râsnâme*'yi te'yiden, kaydediliyor.

165 RN (129 a)'de «yevmü'l-sebt (Cumartesi)».

166 Suluzengi'den sonra gelen menzil, diğer kaynaklardan HBZ (s. 394)'de «Gülmîc»; 1046 Ramazan evâsıtı tarihli, Konya'ya kadar menzilleri bildiren kayıta (BA, Mühimme, LXXXVII, s. 61, h. 155) «Gülmîh»; RN (129 a)'de «Gelîmlîc (كلیلیج)»; M (s. 408); DAW (Levha 10)'de «Hân-ı محلیب» olarak geçiyor.

167 M (s. 408); DAW (Levha 10)'de Suluzengi ile Hân-ı محلیب arası «3 saat»dir.

Fî 12 yevmü's-şelâşâ¹⁶⁸ [Pazar]
Menzil-i Keriz-başı¹⁶⁹ [Kâriz-başı]
Sâ'at 7

Fî 13 yevmü'l-erbi'â¹⁷⁰ [Pazartesi]
Menzil-i nefis-i Konya
Sâ'at 6¹⁷¹
Teķâ'üd yevm 5¹⁷² [Oturak 6 gün]

Fî 20 yevmü'l-erbi'â¹⁷³ [19 Zilkade Pazar]
[Menzil-i] Bîkâr-ođlu¹⁷⁴
Sâ'at 9¹⁷⁵

168 RN (129 a)'de «yevmü'l-ahad (Pazar)».

169 Bu mevkiin adı kaynaklardan HBZ (s. 394)'de «Kâzır-başı»; 1046 Ramazan avâsıtı tarihli, Konya'ya kadar menzilleri bildiren kayıta (BA, Mühimme, LXXXVII, s. 61, h. 155) «Kâriz»; RN (129 a)'de «Kâhs» tarzındadır. M (s. 408); DAW (Levha 10)'de Hân-ı محلیب 'den sonraki menzil «Havuz-pınarı»dır. *Dördüncü Muradın Bağdad Seferi Menzîlnâmesi* (s. 16)'de «Kâriz» olarak kayıtlı bulunmaktadır. Müdâfaa-i Milliye Vekâleti Harita Müdüriyet-i Umumiyesi [MMVHMU] haritasında «Aşağı Pınarbaşı (Aşağı Keriz)» olarak gösterilmiştir.

170 RN (129 a)'de «yevmü'l-işneyn (Pazartesi)».

171 HBZ (s. 394)'de «şehr-i Konya dört sâ'atlik yol olmagia beş sâ'at olmadan vardılar» tarzında yazarken; M (s. 409); DAW (Levha 10)'de Havuz-pınarı'ndan Konya'ya «5 saat»de geldiğini bildiriyorlar.

172 *Fesleke* (230 b); *Zafernâme* (4 a)'de Konya'da kalınan müddetle «beş altı gün» olarak verilirken; M (s. 409)'de ikamet müddetinin «9 gün» olduğu bildiriliyor. RN (129 a-130 a)'de Konya'ya 13 Zilkade'de varılıp 19'unda buradan hareket edildiğine göre oturak müddetle «6 gün» oluyor.

173 RN (130 a)'de «19 Zilkade yevmü'l-ahad (Pazar)».

174 (HBZ (s. 394)'de «Bîkâr-oğlu»; RN (130 a)'de «Bîkâr-oğlu köyü»; M (s. 409); DAW (Levha 12)'de «Bınar-önü» şekillerinde geçen bu konak, MMVHMU haritasında «Hayriođlu köyü (Kirođlu)» olarak gösterilmiştir.

175 RN (130 a)'de «altı saat»; M (s. 409); DAW (Levha 12)'de «5 saat».

Fî 21 yevmü'l-hamîs¹⁷⁶ [20 Zilkade Pazartesi]
[Menzil-i] Karâüyük-ili¹⁷⁷
Sâ'at 8¹⁷⁸

Fî 22 yevmü'l-Cum'a¹⁷⁹ [21 Zilkade Salı]
Menzil-i Akçe-gâr¹⁸⁰ [Akçeşehir]
Sâ'at 9¹⁸¹

Fî 23 yevmü's-sebt¹⁸² [22 Zilkade Çarşamba]
Menzil-i Kuru-göl¹⁸³ [Akgöl]
Sâ'at 8¹⁸⁴

Fî 24 yevmü'l-ahad¹⁸⁵ [23 Zilkade Perşembe]
Menzil-i Ereğli
Sâ'at 4¹⁸⁶

176 RN (130 a)'de «20 Zilkade yevmü'l-İsneyn (Pazartesi)».

177 Diğer bütün kaynaklarda «Karaüyük» tarzında geçen bu menzill MMVHMU haritasında «Kara Höyük köyü (Kara Höyük)» olarak gösteriliyor.

178 RN (130 a)'de «altı saat»; M (s. 409); DAW (Levha 12)'de «9 saat».

179 RN (130 a)'de «21 Zilkade yevmü's-seidsâ (Salı)».

180 HBZ (s. 394); RN (130 a); M (s. 409); DAW (Levha 12)'de Akçeşehir».

181 RN (130 a)'de Akçeşehir menziline «dokuz saat» de varıldığını bildiren bu ifadeyi doğrularken; M (s. 409); DAW (Levha 12)'de «8 saat» veriliyor.

182 RN (130 b)'de «yevmü'l-erbiâ (Çarşamba) fî 22 minhu».

183 Akçeşehir'den sonraki konak, HBZ (s. 394); RN (130 b); M (s. 409); DAW (Levha 12)'de «Gölbâş»dır. Bütün haritalarda da bu gölün ismi «Akgöl» olarak geçmektedir.

184 RN (130 b)'de «yedi buçuk saat»; M (s. 409); DAW (Levha 12)'de «10 saat».

185 RN (130 b)'de «23 Zilkade yevmü'l-hamîs (Perşembe)».

186 RN (130 b)'de bu menzile vusul bulunması hususunda Menzîlnâme'yi teyid ederken; Gölbâş'ından Ereğli'ye varılmasını M (s. 409); DAW (Levha 12)'de «6 saat» olarak gösteriyorlar.

Fî 25 yevmü'l-İsneyn¹⁸⁷ [24 Zilkade Cuma]
Menzil-i Bor-ovası¹⁸⁸
Sâ'at 12¹⁸⁹

(31 b) Fî 26 yevmü's-şelâşâ¹⁹⁰ [25 Zilkade Cumartesi]
Menzil-i Niğde
Sâ'at 7¹⁹¹

Fî 27 yevmü'l-erbi'â¹⁹² [26 Zilkade Pazar]
Menzil-i قود -pınarı¹⁹³
Sâ'at 8

Fî 28 yevmü'l-hamîs¹⁹⁴ [27 Zilkade Pazartesi]
[Menzil-i] Develi-Karahisar
Sâ'at 4¹⁹⁵

187 RN (131 a)'de «yevmü'l-Cuma fî 24 minhu».

188 Ereğli'den sonraki menzilin adı diğer kaynaklardan *Fesleke* (230 b); *Zafername* (4 a-b)'de «Bor kurbünde Nakkarezzen-çayırı»; RN (131 a)'de «Nakkarezzen»; HBZ (s. 394)'de «Ermeni-kavağı» olarak geçerken; M (s. 409); DAW (Levha 22)'de Ereğli'den sonra önce «Kesme» mevkiine, sonra «پوردقیانوس» menziline varıldığı bildiriliyor.

189 RN (131 a)'de bu menzile vusul müddeti «on buçuk saat» olup; M (s. 409); DAW (Levha 22)'de Ereğli ile Kesme arasının «4 saat»; Kesme ile

پوردقیانوس mevkiileri arasının «6 saat» de alındığını kaydediyorlar.

190 RN (131 b)'de «25 Zilkade yevmü's-sebt (Cumartesi)».

191 RN (131 b)'de «Niğde sahrasına beş sâ'atde gelindi» tarzında verilirken; M (s. 409); DAW (Levha 22)'de «پوردقیانوس» dan hareketle Niğde'ye varılmasını «5 saat» olarak gösteriyorlar.

192 RN (131 b)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fî 26 minhu».

193 HBZ (s. 394)'de Niğde'den sonra «Gölbâş» ve «Biçim-çayırı» adlı iki menzill verilirken; RN (131 b)'de sadece «Gölbâş»; M (s. 409); DAW (Levha 22)'de ise «Biçim-çayırı» menzilli kaydedilmektedir.

194 RN (131 b)'de «27 Zilkade yevmü'l-İsneyn (Pazartesi)».

195 RN (131 b); M (s. 409); DAW (Levha 22)'de «5 saat».

Fî 29 yevmü'l-Cum'a¹⁹⁶ [28 Zilkade Salı]
Menzil-i İncesu¹⁹⁷
Sâ'at 5¹⁹⁸

Fî 30 yevmü's-sebt¹⁹⁹ [29 Zilkade Çarşamba]
Menzil-i Kayseriyye
Sâ'at 6²⁰⁰

Gurre-i Zi'l-hicce yevmü'l-ahad²⁰¹ [30 Zilkade Perşembe]
Menzil-i عارونى -ovası²⁰²
Sâ'at 7

Fî 2 yevmü'l-isneyn²⁰³ [1 Zilhicce Cuma]
[Menzil-i] Sarıoğlan-köyü²⁰⁴
Sâ'at 7²⁰⁵

196 RN (132 a)'de «yevmü's-selâsâ (Salı) fi 28 minhu».

197 HBZ (s. 494)'de Develü Karahisar'dan sonra «Pınarbaşı» ve «İncesu» adlı iki ayrı menzilden geçilip Kayseriyye'ye varıldığı bildirilirken; M (s. 409); DAW (Levha 22)'de Kayseriyye'ye gelinmeden evvel yine iki menzilden bahsedilip bunların adları «İncesu» ve «Köprü» olarak verilmekte; RN (132 a)'de sadece «İncesu-kenarı» adlı bir menzilin adı geçmektedir.

198 RN (132 a)'de «İncesu-kenarı nâm mahalle altı sâ'atde gelindi» diye bildirirken; M (s. 409); DAW (Levha 22)'de Develü Karahisar ile İncesu arası «5 saat», İncesu ile Köprü arası ise «3 saat» olarak verilmektedir.

199 RN (132 a)'de Kayseri sahrasına «29 Zilkade yevmü'l-erbiâ (Çarşamba)»da geldiğini yazarken; *Fezleke* (230 b)'de «yirmi beşinde Kayseriyye'ye varılıp» tarzında kaydediyor.

200 RN (132 a)'de İncesu-kenarı ile Kayseriyye arası «yedi saat»dir.

201 RN (132 b)'de «30 Zilkade yevmü'l-hamîs (Perşembe)».

202 HBZ (s. 395)'de Kayseri'den sonraki menzil «Lofca nâm-ı diğer Köprübaşı»; RN (132 b)'de «Gömeç-çayırı»; M (s. 409); DAW (Levha 23)'de «Barsama».

203 RN (132 b)'de «yevmü'l-Cuma gurre-i şehri Zilhicce sene bin kırk dört».

204 Bu menzil RN (132 b)'de aynı şekilde «Sarıoğlan» diye zikrediliyor. M (s. 409); DAW (Levha 23)'de «Sarıoğlan» adlı menzilden evvel «Palas» adı mevkii kaydettikleri halde; HBZ (s. 395)'de «Sarıoğlan»dan bahsetmiyerek sadece «Palas nâm-ı diğer Tuzla» menzilini veriyor.

205 RN (132 b)'de «Sarıoğlan nâm mahalle beş buçuk sâ'atde nüzül olundu» demekle beraber; M (s. 409); DAW (Levha 23)'de Barsama ile Palas arasının «4», Palas ile Sarıoğlan menzilleri arasının «6 saat»de alındığını bildiriyorlar.

Fî 3 yevmü's-selâsâ²⁰⁶ [2 Zilhicce Cumartesi]
Menzil-i [...] - binarı²⁰⁷
Sâ'at 5

Fî 4 yevmü'l-erbi'â²⁰⁸ [3 Zilhicce Pazar]
Menzil-i Şâh-kışla²⁰⁹ [Şarkışla]
Sâ'at 6

Fî 5 yevmü'l-hamîs²¹⁰ [4 Zilhicce Pazartesi]
Menzil-i Apardı²¹¹
Sâ'at 7²¹²

Fî 6 yevmü'l-Cum'a²¹³ [5 Zilhicce Salı]
[Menzil-i] nefsi Sivas
Sâ'at 11²¹⁴
Teğâ'üd eyyâm 15²¹⁵ [Oturak 16 gün]

206 RN (133 b)'de «2 Zilhicce yevmü's-sebt (Cumartesi)».

207 Şarkışla'dan evvelki menzilin adı, RN (133 b)'de «Gemerek»; M (s. 409); DAW (Levha 23)'de «Gemerek-çayırı»; HBZ (s. 395)'de «Çubuk» olarak geçiyor.

208 RN (133 b)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fi 3 minhu».

209 HBZ (s. 395)'de «Şehir-kışla»; RN (133 b)'de «Şâr-kışla»; M (s. 409); DAW (Levha 23)'de «Şâr-kışlağı».

210 RN (134 a)'de «4 Zilhicce yevmü'l-isneyn (Pazartesi)».

211 RN (134 a)'de «Apardı-özü»; M (s. 409); DAW (Levha 23)'de «Apardı-çayırı»; HBZ (s. 395)'de «Apardın-üzü».

212 RN (134 a)'de «sekiz saat»; M (s. 409); DAW (Levha 23)'de «6 saat».

213 *Fezleke* (230 b); *Zafernâme* (4 b)'de Sivas'a varılması için «Zilhiccenin altıncı günü» denilerek Menzîlnâme ile aynı tarih verilirken; RN (134 a)'de tarih ve gün olarak «5 Zilhicce yevmü's-selâsâ (Salı)» kaydediliyor.

214 RN (134 a)'de «Sivas'a sekiz sâ'atde nüzül olundu» ifadesini kullanıyor.

215 *Fezleke* (231 a); *Zafernâme* (5 b)'de ikamet için «yirmi güne karîb» ifadesini kullanıyorlar. HBZ (s. 395)'de Sivas'da «on altı gün» kaldığını yazıyor. Yine RN (134 a-137 a)'de Sivas'a 5 Zilhicce'de gelinip, 21 Zilhicce'de buradan hareket edildiği bildirildiğine göre bu menzilde oturak müddeti «16 gün» olduğu anlaşılıyor.

Fî 7 yevmü'l-ahad²¹⁶ [21 Zilhicce Perşembe]
Menzil-i Acı-göl²¹⁷
Sâ'at 5

Fî 8 yevmü'l-işneyn²¹⁸ [22 Zilhicce Cuma]
Menzil-i [Koç]-hisarı
Sâ'at 3²¹⁹

Fî 9 yevmâ's-şelâşâ²²⁰ [23 Zilhicce Cumartesi]
Menzil-i Kara-gölü²²¹ [Tödürge gölü]
Sâ'at 6

Fî 11 yevmü'l-erbi'â²²²
Menzil-i Tozanlı²²³
Sâ'at 4

216 Bu menzîlnâme'de tarih kaydı tamamen yanlış olup Sivas'da oturak müddeti hiç nazar-ı itibara alınmamıştır. Bunu takip eden tarihlerin de tamamen hatalı olduğu açık olarak görülmektedir. RN (137 a)'de ise Sivas'dan hareket tarihi doğru şekilde «21 Zilhicce yevmü'l-hamîs (Perşembe)» olarak verilmektedir.

217 Sivas'dan sonraki menzîl RN (137 a)'de «Kızılürnak»; M (s. 409); DAW (Levha 36)'de «Kömür-köyü»; *Fezleke* (131 a); *Zafernâme* (5 b)'de «Kömür-ovası» tarzındadır.

218 RN (137 a)'de «22 Zilhicce yevmü'l-Cuma».

219 RN (137 a)'de «Koçhisar nâm mahalle üç buçuk sâ'atde nüzül olundu» şeklinde ifade ediyor.

220 RN (137 b)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fî 23 minhu».

221 Koçhisar'dan sonraki bu menzîl RN (137 b)'de «Oğuz-özü»; HBZ (s. 396)'de «Oğuz-özü»; M (s. 409); DAW (Levha 36)'de «غازيق -köyü» tarzında geçmektedir. Yine DAW'ın sonundaki menzîl haritasında bu gölün ismi «Kaz gölü» şeklinde geçtiği gibi; diğer bütün haritalarda «Tödürge gölü» olarak gösterilmiş bulunmaktadır.

222 Bir evvelki menzile 23 Zilhicce'de geldiğini düşünürsek tarih kaydının yanlış olduğu aşîkârdır.

223 Bu menzile diğer kaynaklarda raslanmıyor.

Fî 12 yevmü'l-hamîs²²⁴
[Menzil-i] Toprak-kal'ası²²⁵
Sâ'at 4

Fî 13 yevmü'l-Cum'a²²⁶ [24 Zilhicce Pazar]
[Menzil-i] Ayaş-yaylası
Sâ'at 4

Fî 14 yevmü's-sebt²²⁷ [26 Zilhicce Salı]
[Menzil-i] Avşar-ovası²²⁸
Sâ'at 6²²⁹

Fî 15 yevmü'l-ahad²³⁰ [27 Zilhicce Çarşamba]
[Menzil-i] Yazı ma'a Kadı-yaylası²³¹
Sâ'at 6

Fî 16 yevmü'l-işneyn²³² [28 Zilhicce Perşembe]
[Menzil-i] Kadı-pınarı²³³
Sâ'at 7²³⁴

224 Aynı sebeble tarih kaydı hatalı şekilde aktarılmıştır.

225 Bu mevkiin de ismi muasır kaynaklarda yoktur.

226 RN (137 b)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fî 24 minhu».

227 RN (138 a)'de 25 Zilhicce yevmü'l-işneyn (Pazartesi)'de önce «Şahne-çemeni» menziline, 26 Zilhicce yevmü's-selâşâ (Salı)'da ise «Güzeller-çayırı nâm-i diğer Akşar-ovası» mevkiine konulduğu bildiriliyor. HBZ (s. 396)'de tarih kaydı olmamakla beraber «Şahne-çemeni» ve «Akşar-ovası» adlarıyla iki menzili verdiği gibi; M (s. 409); DAW (Levha 36)'de de «Şahne-çemeni» ve «Güzeller-köyü» adlı menzillerin isimlerine raslanıyor.

228 HBZ (s. 396)'de «Akşar-ovası»; RN (138 a)'de «Güzeller-çayırı nâm-i diğer Akşar-ovası»; M (s. 409); DAW (Levha 36)'de «Güzeller-köyü».

229 M (s. 409); DAW (Levha 36)'de Ayaş-Şahneçemeni arası «6 saat»; Şahneçemeni-Güzeller-köyü arası «6 saat»dir.

230 RN (138 a)'de «27 Zilhicce yevmü'l-erbi'â (Çarşamba)».

231 RN (138 a)'de «Yâr-gâzi»; HBZ (s. 396)'de «Yâr»; M (s. 409); DAW (Levha 36)'de «Çoban yazı».

232 RN'de bu menzilin adı yazılmayıp tarih kaydı da olmamakla beraber, bir evvelki mevkie «27 Zilhicce»de geldiği düşünülürse tarihin her hâl ü kârda hatalı olduğu anlaşılıyor.

233 HBZ (s. 396)'de «Tazi Pınarı»; M (s. 409); DAW (Levha 37)'de «Yâr-pınarı».

234 M (s. 409); DAW (Levha 37)'de Çoban-yazı mevkiinden bu menzile varılması «5 saat» gösterilmektedir.

Fî 17 yevmü's-şelâşâ²³⁵ [29 Zilhicce Cuma]
[Menzil-i] Küçük Çemenli²³⁵
Sâ'at 4

Fî 18 yevmü'l-erbi'â²³⁷ [1 Muharrem 1045 Pazar]
[Menzil-i] Büyük Çemenli-yaylası²³⁸
Sâ'at 5

Fî 19 yevmü'l-hamis²³⁹
[Menzil-i] Orta Çemenli-yaylası
Sâ'at 3

Fî 20 yevmü'l-Cum'a²⁴⁰ [2 Muharrem Pazartesi]
Menzil-i Balahor
Sâ'at 3

235 RN (138 a)'de 28 Zilhicce yevmü'l-hamis (Perşembe)'de «Çemen-yaylası», 29 Zilhicce yevmü'l-Cuma'da «Küçük-çemen» menzillerine varıldığı kayıttır.

236 RN (138 a)'de «Çemen-yaylası» ve «Küçük-çemen» adı iki menzilden bahsedilmekle beraber; HBZ (s. 396)'de sadece «Çemen-yaylası»; M (s. 409); DAW (Levha 37)'de yine yalnız «Yassı-çemen» menzili vardır.

237 RN (138 b)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi gurra-i Muharremü'l-harâm sene 1035» verilmektedir. Halbuki 1 Muharrem 1035 tarihi, Cumartesi gününe değil Pazara raslamaktadır. Böylece 1044 senesinin Zilhicce ayının 30 gün çektiği ve 30 Zilhicce'nin de Cumartesi günü olduğu anlaşıldığından metinde gün kaydı «Pazar» olarak yazılmıştır.

238 HBZ (s. 396)'de «Yassı-çemen yaylası»; RN (138 b)'de «Yassı-çemen»; M (s. 409); DAW Levha 37)'de «Büyük Yassı-çemen».

239 Yukarıda bahsedilen kaynakların hepsinde de bu menzilin adı geçmediği halde, ordunun evvelki menzillere vusul tarihleri düşünülecek olursa, tarih kaydı yanlıştır.

240 RN (139 a)'de «2 Muharrem 1045 yevmü'l-ahad (Pazar)».

(32 a) Fî 21 yevmü's-sebt²⁴¹ [3 Muharrem Salı]
[Menzil-i] Sadaklı-ovası²⁴² [Sadak]
Sâ'at 5²⁴³

Fî 22 yevmü'l-ahad²⁴⁴ [4 Muharrem Çarşamba]
Menzil-i Yolveren²⁴⁵
Sâ'at 3

Fî 23 yevmü'l-işneyn²⁴⁶ [5 Muharrem Perşembe]
[Menzil-i] Sınur-yaylası²⁴⁷
Sâ'at 3
Tekâ'üd yevm 5²⁴⁸

Fî 29 yevmü'l-ahad²⁴⁹ [10 Muharrem Salı]
Menzil-i Hayıklar²⁵⁰ [Hayık]
Sâ'at 6

241 RN (139 a)'de «yevmü'l-isneyn (Pazartesi) fi 3 minhu»; *Fesleke* (232 a)'de «3 Muharrem 1045».

242 RN (139 a); *Fesleke* (232 a)'de «Sadak», HBZ (s. 396)'de «Sâdik Bey»; M (s. 409); DAW (Levha 40)'de «Sadaka» şeklinde geçen bu konak, Richard Kiepert'de «Sadagh»; MMVHMU haritasında da «Sâdik» olarak gösterilmiştir.

243 M (s. 409); DAW (Levha 40)'de Palahor-Sadaka menzilleri arası «8 saat» olarak gözüküyor.

244 RN (139 b)'de «4 Muharrem yevmü's-selâşâ (Salı)».

245 RN (139 b)'de «Cebre-önü»; HBZ (s. 396)'de «Cebre»; M (s. 409); DAW (Levha 40)'de «Cebri».

246 RN (139 b)'de «yevmü'l-erbâ (Çarşamba) fi 5 minhu».

247 RN (139 b); HBZ (s. 396); *Fesleke* (232 a); *Zafername* (5 b)'de «Sınur-ovası»; M (s. 409); DAW (Levha 40)'de «Sınur-âbâd».

248 RN (139 b-140 a)'de bu menzile 3 Muharrem'de varılıp, 10 Muharrem'de «Sınur-sahasından kalkıldığı» bildirildiğine göre oturak müddeti «5 gün» oluyor ki bu da Menzîlnâme'yi teyid ediyor. Halbuki M (s. 409)'de ise oturak müddeti «3 gün» gösteriliyor.

249 RN (140 b)'de «10 Muharrem yevmü'l-isneyn (Pazartesi)».

250 Bu mevkin ismi RN (140 b); HBZ (s. 396)'de «Hayık» olarak verilmekte beraber; M (s. 409); DAW (Levha 40)'de Sınur-âbâd'dan sonraki menzil «Çamurlu-şahne» tarzında geçmektedir. Richard Kiepert'de de «Hayık» şeklindedir. *Köylerimiz* (s. 184, 300)'de Gümüşhane'nin Bayburt ilçesinin iki köyü verilmektedir ki biri Merkez bucağına bağlı eski ismi «Aşağı Hayık», yeni ismi «Dikmetağ olan köy; diğeri Demirözü bucağı'nın eski ismi «Yukarı Hayık», yeni ismi «Kalecik» olan köydür.

Fî 30 yevmü'l-işneyn²⁵¹ [11 Muharrem Çarşamba]
Menzil-i Alabeyi-yaylası²⁵²
Sâ'at 4

Gurre-i Muharrem yevmü's-şelâsâ²⁵³ [12 Muharrem Perşembe]
Menzil-i Akköprü²⁵⁴ [Kötür köprüsü]
Sâ'at 4

Fî 2 yevmü'l-erbi'â²⁵⁵ [13 Muharrem Cuma]
[Menzil-i] Mama Hatun-hanı
Sâ'at 5

Fî 3 yevmü'l-hamis²⁵⁶ [14 Muharrem Cumartesi]
[Menzil-i] Şûr-ovası²⁵⁷
Sâ'at 5

Fî 4 yevmü'l-Cum'a²⁵⁸ [15 Muharrem Pazar]
Menzil-i Alaca-han²⁵⁹
Sâ'at 4

251 RN (140 b)'de «yevmü's-selâsâ (Salı) fî 11 minhu».

252 RN (140 b); HBZ (s. 396)'de «Tololar»; M (s. 409); DAW (Levha 40)'de «Uluslar».

253 RN(140 b)'de «12 Muharrem 1045 yevmü'l-erbi'â (Çarşamba)».

254 M (s. 409); DAW (Levha 40)'de aynı isim (Akköprü kurb-i Tercan) kayıtlı olduğu halde, bu menzilin adı HBZ (s. 396)'de «Akdeğirmen» olarak bildirilmektedir. Haritalarda da «Kötür köprüsü» mevcut bulunmaktadır. *Köylerimiz* (s. 68)'de Erzincan'ın Tercan ilçesinin Merkez bucağına bağlı eski ismi «Kötür», yeni ismi «Bağpınar» köyü gösterilmektedir.

255 RN (141 a)'de «yevmü'l-hamis (Perşembe) fî 13 minhu».

256 RN (141 a)'de «14 Muharrem yevmü'l-Cuma».

257 Mama Hatun'dan sonraki konak RN (141 a); M (s. 409)'de «Penek»; HBZ (s. 396); DAW (Levha 39)'de «Benek» olarak kaydedilmektedir. Richard Kiepert'de «Penek» şeklinde yazılıdır.

258 RN (141 a)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fî 15 minhu».

259 Diğer kaynaklarda ordunun Ilca'dan evvel konakladığı mevkiin adı RN (141 a)'de «Cinis»; HBZ (s. 396)'de «Hinis»; M (s. 409); DAW (Levha 39)'de «Ciniş» şeklindedir. Halbuki Richard Kiepert'de «Aladja» tarzında kayıtlı olan bu konak, «Djinis» olarak yazılan menzilden sonra gösterilmektedir.

Fî 5 yevmü's-sebt²⁶⁰ [16 Muharrem Pazartesi]
[Menzil-i] Ilca ez-kurb-i Erzurum
Sâ'at 5

Fî 6 yevmü'l-ahad²⁶¹ [17 Muharrem Salı]
[Menzil-i] nefis-i Erzurum
Sâ'at 5²⁶²
Teķâ'üd eyyâm 7²⁶³ [Oturak 6 gün]

Fî 12 yevmü'l-işneyn²⁶⁴ [23 Muharrem Pazartesi]
[Menzil-i] Pasin-ovası²⁶⁵
Sâ'at 2

Fî 13 yevmü'l-ahad²⁶⁶ [24 Muharrem Salı]
[Menzil-i] Hasan-kal'ası
Sâ'at 8²⁶⁷
Teka'üd yevm 1²⁶⁸

260 RN (141 a)'de «16 Muharrem yevmü'l-ahad (Pazar)» verildiği gibi; *Fesleke* (232 a)'de de aynı şekilde padişahın Ilca'ya vusulünün «16 Muharrem 1045» de olduğu bildiriliyor.

261 RN (142 a)'de «17 Muharrem Pazartesi»; *Fesleke* (232 b)'de «Muharrem'in on yedinci günüs».

262 M (s. 409); DAW (Levha 39)'de Erzurum'a vusulü «6 saat» olarak gösteriyorlar.

263 M (s. 409)'de «6 gün» oturak olunduğunu bildirirken; RN (142 a-143 a)'de Erzurum'a 17 Muharrem'de geldiğini ve 23 Muharrem'de buradan hareket olunduğunu kaydettiğine göre oturak müddeti «6 gün» oluyor.

264 Erzurum'dan hareket HBZ (s. 397)'de «mâh-ı Muharrem'in yirmi dördüncü günü»; RN (143 a)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fî 23 minhu»; *Fesleke* (232 b)'de «25 Muharrem»; *Zafername* (6 a)'de «22 Muharrem»dir.

265 Erzurum'dan hareket edildikten sonra varılan ilk menzil HBZ (s. 397)'de «Pasin-hanı»; RN (143 a)'de «Han-menzili»; M (s. 409)'de «Söğüdüdere» adıyla zikrediyorlar.

266 RN (143 a)'de «yevmü'l-işneyn (Pazartesi) fî 24 minhu».

267 Metinde Hasan-kalası'na varış müddeti yazılmamış olmakla beraber, M (s. 409)'de Söğüdüdere ile Hasan-kalası menzilleri arasının «8 saat»de alındığını bildiriyor.

268 Diğer kaynaklarda burada oturak olunduğuna dair bir kayda raslanmıyor.

Fi 15 yevmü'l-işneyn²⁶⁹ [25 Muharrem Çarşamba]
Menzil-i Çuka²⁷⁰ [Karaçuka]
Sâ'at 5

Fi 16 yevmü's-selâşâ²⁷¹ [26 Muharrem Perşembe]
Menzil-i sahrây-ı Sanâmîr²⁷² [Sanamer]
Sâ'at 6

Fi 17 yevmü'l-erbi'a²⁷³ [28 Muharrem Cumartesi]
[Menzil-i] Soğanlu-yaylası²⁷⁴
Sâ'at 5

Fi 18 yevmü'l-hamîs²⁷⁵ [29 Muharrem Pazar]
[Menzil-i] Virşân-kal'ası²⁷⁶
Sâ'at 3²⁷⁷

269 RN (143 b)'de «25 Muharrem yevmü's-selâşâ (Salı)».

270 RN (143 b); HBZ (s. 397)'de «Kara-çuka» adıyla geçen bu menzile *Münşedâtü's-Selâtin*'de raslanmıyor. Richard Kiepert'de de «Karatsburga» tarzında geçiyor.

271 RN (143 b)'de «yevmü'l-erbi'a (Çarşamba) fi 26 minhu».

272 RN (143 b); HBZ (s. 397)'de aynen kayıtlı olan bu menzile, Richard Kiepert'de «Sanamer» tarzında yazılıdır. *Köylerimiz* (s. 747)'de Erzurum'un Horasan ilçesinin Merkez bucağına bağlı eski ismi «Sanamer», yeni ismi «Kuşburnu» köyü olarak geçmektedir.

273 RN (144 a)'de 27 Muharrem yevmü'l-hamîs (Perşembe)'de önce Toma-damı menziline varılıp, sonra bu menzile vusulün «28 Muharrem Cuma» günü olduğunu bildiriyor.

274 *Zafername* (6 a)'de bu menzile aynen kayıtlı bulunmaktadır. RN (144 a)'de Sanâmîr menziline hareketle «Soğanlı-beli» adıyla anılan bu mevkie varılmadan evvel «Toma-damı» menziline geçildiği belirtildiği gibi; HBZ (s. 398)'de Sanâmîr'den sonraki menziller «Toma-tay» ve «Soğanlu-yaylakı»; M (s. 409)'de ise «Tom-tay» ve «Soğan-yaylası» şeklinde kaydediliyorlar.

275 RN (144 a)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 29 minhu».

276 RN (144 a)'de «Verişân»; HBZ (s. 398)'de «Perişân»; M (s. 409)'de «Dirişân»; *Köylerimiz* (s. 778)'de Kars'ın Selim ilçesinin Merkez bucağına bağlı eski ismi «Verişân», yeni adı «Gürbüzler» köyü olarak gösterilmiştir.

277 M (s. 409)'de vusul müddeti «5 saat»dir.

Fi 19 yevmü'l-Cum'a²⁷⁸ [30 Muharrem Pazartesi]
Menzil-i Döş-kaya
Sâ'at 3²⁷⁹
Teķâ'üd eyyâm 3²⁸⁰

Gurre-i Safer yevmü's-selâşâ²⁸¹
Menzil-i Kars
Sâ'at 2²⁸²
[Oturak 3 gün]

Fi 2 yevmü'l-erbi'a²⁸³ [4 Safer Cuma]
Menzil-i Za'im-köyü²⁸⁴
Sâ'at 6²⁸⁵

278 RN (144 b)'de «30 Muharrem yevmü'l-ahad (Pazar)».

279 M (s. 409)'de Dirişân-Döşkaya menzilleri arası «5 saat»dir.

280 Diğer kaynaklarda oturak olduğu kaydedilmiyor.

281 RN (144 b)'de «yevmü'l-isneyn (Pazartesi)»; Kars'a vusul için Ruz-nâme ile birlikte *Fesleke* (232 b)'de de aynı tarih (1 Safer) verilmektedir. 1045 yılının 1 Safer'i, Salı gününe raslandığından Menzîlnâme'de tarih ve gün kaydının düzeltildiği anlaşılıyor.

282 Döşkaya-Kars menzilleri arası M (s. 409)'de «7 saat» olarak yazılı bulunmaktadır.

283 RN (144 b-145 a)'de Kars'a vusul için «1 Safer», buradan hareket için «4 Safer yevmü'l-hamîs (Perşembe)» veriliyor ki 3 gün müddetle Kars'da oturak olduğu anlaşılıyor. HBZ (s. 398)'de Kars'a varış ve buradan ayrılış için tarih bildirilmemekle beraber «2 gün» burada kaldığını kaydettiği gibi; *Fesleke* (232 b)'de «gurre-i Safer'de Kars kurbüne nüzül olunup..... ve iki gün anda oturulup» tarzında zikrediyor.

284 RN (145 a)'de bu menzile aynı ad ile verirken; diğer kaynaklardan HBZ (s. 398); M (s. 409)'de «Za'im İsmail» olarak geçiyor. *Köylerimiz* (s. 626, 712)'de Kars'ın Susuz ilçesinin Merkez bucağına bağlı olarak iki köyün ismi verilmektedir ki birinin eski ismi «Büyük Zaim», yeni ismi «Yolboyu» olup; diğer köyün eski ismi «Küçük Zaim», yeni ismi «Harmanlı»dır.

285 M (s. 409)'de «8 saat».

Fî 3 yevmü'l-hamîs²⁸⁶ [5 Safer Cumartesi]
Menzil-i Şahne-geçidi²⁸⁷
Sâ'at 5²⁸⁸

Fî 5 yevmü's-sebt²⁸⁹ [6 Safer Pazar]
[Menzil-i] Şûregöl²⁹⁰ [Şöregel]
Sâ'at 4²⁹¹

Fî 4 yevmü'l-Cum'a²⁹² [7 Safer Pazartesi]
Menzil-i Bey-köyü
Sâ'at 5²⁹³

Fî yevmü'l-ahad²⁹⁴ [8 Safer Salı]
[Menzil-i] Şarabhâne-köyü
Sâ'at 4²⁹⁵

286 RN (145 a)'de «yevmü'l-Cuma fi 5 minhu» kayıtlı olup; *Fesleke* (232 b)'de aynı tarih (5 Safer) veriliyor.

287 RN (145 a)'de aynı ad yazılı olduğu gibi; HBZ (s. 398)'de «Kara-gurgan nâm-ı diğer Şahne-geçidi»; *Fesleke* (232 b)'de «~~Şahne~~-geçidi»; M (s. 409)'de «Kara-kurga» ismiyle zikrediliyor.

288 M (s. 409)'de bu menzile varılması «9 saat»dir.

289 RN (145 b)'de yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 6 minhu.

290 Aslında, yukarıda bahsedilen diğer kaynakların kayıtlarına da rastlandığı gibi, Beyköyü menzilinden daha evvel olduğu halde Menzîlnâme'de daha sonra gösterilen ve metinde düzeltilmiş şekliyle verilen bu mevki, RN (145 b); M (s. 409)'de «Şûreger»; HBZ (s. 398)'de «Şûregel-suyu» adıyla geçmektedir. *Köylerimiz* (s. 616)'de Kars'ın Arpaçay İlçesinin Akyaya bucağına bağlı eski adı «Başöregel», yeni adı «Çetindurak» olarak gösterilmektedir.

291 M (s. 409)'de Kara-kurga-Şûreger menzilleri arası «8 saat»dir.

292 RN (145 b)'de «7 Safer yevmü'l-ahad (Pazar)».

293 M (s. 409)'de Şûreger'den Bey-yurdu'na «9 saat»de gelindiği bildiriliyor.

294 Metinde tarih kaydı bulunmamaktadır. RN (145 b)'de bu menzile vusul için «8 Safer yevmü'l-İsyn (Pazartesi)» verilmekle beraber 8 Safer, Salı gününe rastlandığından metne doğru şekli alınmıştır.

295 RN (145 b)'de aynı saatde varıldığını bildirip Menzîlnâme'yi doğrularken; M (s. 409)'de «5 saat» olarak geçiyor.

(32 b) Fî 7 yevmü'l-işneyn²⁹⁶ [9 Safer Çarşamba]
Menzil-i Abârân²⁹⁷
Sâ'at 4

Fî 8 yevmü's-şelâsâ²⁹⁸ [10 Safer Perşembe]
Menzil-i Abdâllar²⁹⁹
Sâ'at 5

Fî 9 yevmü'l-erbi'â³⁰⁰ [11 Safer Cuma]
[Menzil-i] Gök-künbed der-kurb-i Revan³⁰¹
Sâ'at 6

Fî 10 yevmü'l-hamîs
Menzil-i Künbed³⁰²
Sâ'at 6

296 RN (145 b)'de «yevmü's-selâsâ (Salı) fi 9 minhu».

297 Diğer kaynaklarda aynen geçen bu menzil, Henri Kiepert'de «Basch Abaran» olarak gösteriliyor.

298 RN (145 b)'de «10 Safer yevmü'l-erbi'â (Çarşamba)».

299 RN (145 b)'de aynı adla geçerken; M (s. 409)'de «Absâllar» tarzında veriliyor. HBZ (s. 398)'de Abârân'dan sonraki menzil «în'âverd» ismiyle kaydediliyor.

300 *Fesleke* (233 a)'de «Saferin onunda Revan kurbüne konulup... ertesi (11 Safer) Gök-künbed'e varılıp» ifadesini kullanırken; *Zafernâme* (6 b)'de mâh-ı mezbûrun on birinci günü Erzurum'dan altı menzilde Revan kurbüne varılıp» tarzında geçiyor. HBZ (s. 398)'de «14 Safer» de Gök-künbed'e konulmayıp geçildiği bildiriliyor. RN (145 b-146 a)'de bu menzilin adından bahsedilmeyerek «Abdallar» nâm menzilden sonra 11 Safer yevmü'l-hamîs (Perşembe)'de Revan sahrasına konulduğu kaydediliyor.

301 HBZ (s. 398)'de «erte-ki mâh-ı Saferin on dördüncü günüdür-deryâ-mişâl alaylarla Gök-künbed nâm menzile konulmak muşammem iken münâsib görülmeyip» ifadesinden bu menzilde kalınmadığı anlaşılıyor. Nitekim *Hasan Bey-sade Tarihi* biraz aşağıda Revan karşısında olan Zengi-çayı'nın geçilerek Revan tarafında konulduğunu bildirdiği gibi; *Fesleke* (233 a); *Zafernâme* (6 b)'de de Gök-künbed'e varıldıktan sonra yürünerek Zengi-çayı geçilip kaleye az uzak bir mahalde konulduğu zikrediliyor.

302-303 Diğer bütün kaynaklarda bu menzillerin adlarına rastlanmamaktadır. M (s. 409)'de Revan'dan evvel «Üç-kılıse» ve «Şah Magnar» adlı menziller zikredildiği gibi; Gök-künbed'e gelinmeden evvel «Üç-kılıse» mevkiinden geçildiğini bildiren *Fesleke* (233 a) ile diğer bir kaynak *Zafernâme* (6 b)'de Zengi-

Fî 11 yevmü'l-Cum'a

[Menzil-i] Sultan Selim-yurdu der-kurb-i kal'a-i Havâle³⁰³

Sâ'at 2

Fî 12 yevmü's-sebt [15 Safer Salı]

Cidâle mübâseret olunub yeniçeri meterise girdi³⁰⁴, fî yevm 7.

Fî 20 yevmü's-sebt (21 Safer Pazartesi)

Kal'anın cânib-i erba'asından yirmi dâne balyemezler ile Paşa³⁰⁵, bir tarafından Kapudân³⁰⁶, bir tarafından Rumeli Beylerbeyisi merhûm Mustafa Paşa, bir tarafından Anadolu Beylerbeyisi Gürcü Mehmed Paşa, bir tarafından Küçük Ahmed Paşa hücum idüb, başlarına dermânı kalmayub top, tüfeng atmağa çâreleri kalmayub, zebûn olub amân deyüb ol mahâlde bir kimesne kal'adan taşra gelmişdir³⁰⁷.

Fî 21 yevmü'l-ahad [22 Safer Salı]

Emîr Güne-oğlu'nun babası kethudâsı Murad ağa, yanında bir kimesne taşra gelüb ve hâîâ Emîr Güne'nin dahi kethudâsı imiş, amân deyü taşra geldi³⁰⁸. Vezîr-i rûşen zamîr Mehmed Paşa hu-

çayı geçildikten sonra konulan mahalli padişahın beğenmediğini, kaleye daha yakın konulmasını arzu etmesiyle ertesi otâğ-ı hülmâyûnun «Hünkâr-depesi» denilen tepe üzerine kurulduğunu bildiriyorlar.

304 *Fesleke* (233 a); *Zafernâme* (6 b)'de gününü kaydetmeden «Saferin on ikinci gecesî» yeniçerilerin meterise girdiklerini bildirirlerken; Yeniçeri ağasının neferleri ile meterise girmesi RN (147 a)'de «15 Safer yevmü'l-isneyn (Pazartesi)»; HBZ (s. 398)'de «on altıncı ahad (Pazar) gecesî» olarak zikrediliyor.

305 Adı geçen paşanın Vezîr-i azam Tabaniyassı Mehmed Paşa olması ihtimal dahilindedir.

306 RN (148 b); *Zafernâme* (7 a)'de «Hüseyn Paşa».

307 Revan hâkimi Emîr Güne Han'ın aman dilemek için Hızır Bey adlı adamını göndermesini RN (149 a-b)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fî 21 minhu» olarak verirken; *Fesleke* (233 b)'de suih recasında bulunmak üzere Türkmen Hızır Bey nam yüzbaşının gelmesi için aynı tarih (21 Safer) kaydediyor. Kızılbaşların aman dilemeleri ve Hızır Ağa'nın gelmesi için HBZ (s. 401-402)'de ise «22 Safer» tarihi bildiriliyor.

308 Emîr Güne Han'ın kethudâsı Murad Kethudâ'nın gelmesi, RN (149 b); *Fesleke* (233 b)'de 22 Safer yevmü'l-isneyn (Pazartesi); HBZ (s. 402)'de «23 Safer yevmü'l-isneyn (Pazartesi)» olarak verildiği gibi; *Zafernâme* (7 b)'de «22 Safer yevm-i erbiâ (Çarşamba) der-vakt-i zuhr» ifadesini kullanıyor.

zûrlarına gelüb kaftân geyüb, Emîr Güne-oğlu ile dört beş han dahi bile taşra amân deyüb, amân virdiler.

Fî 22 yevmü'l-isneyn [23 Safer Çarşamba]

[Emîr Güne-oğlu] Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin dest-i şeriflerin bûs idüb, Emîr Güne-oğlu'na bir sorguc (33 a) ve bir muraşsa' hançer ve bir kılıc ve bir fâhîr kaftân geydirüb 'azîm iltifâta mazhar olmuşdur³⁰⁹.

Fî 23 yevmü's-şelâşâ

Kal'a-i mezbûr[e] tahliye olunub cümleten kal'a bizim zabtımıza musaşhar olunub³¹⁰, yeniçeri kapısına teslim olundu.

Fî 24 yevmü'l-erbi'â [Perşembe]

Kal'a zabt olunmağın cümle-i 'âlem varub gelinmede olunmuşdur.

Fî 25 yevmü'l-hamîs [Cuma]

Kal'a-i mezbûru ta'mire mübâseret olundu³¹¹.

309 Revan kalesinin fethi ve Emîr Güne Han'ın kaleden çıkarak padişahın huzuruna gelmesi ve onun iltifatlarına mazhar olması için RN (150 b-151 a)'de «yevmü's-selâşâ (Salı) fî 23 minhu» tarihini kaydettiği gibi; *Fesleke* (233 b)'de aynı tarihi veriyor. HBZ (s. 402)'de ise «yevmü's-selâşâ (Salı)» gününü, fakat «24 Safer» tarihini bildiriyor. *Zafernâme* (7 b-8 a)'de bu hadisenin vukuu, Murad Kethudâ'nın geldiği günün (22 Safer) ertesi olan «23 Safer Perşembe» oluyor.

310 Menzîlnâme'nin kalenin zabtı hususunda verdiği tarih kaydı (23 Safer) doğru olmakla beraber, Emîr Güne Han'ın kaleden çıkıp padişahın huzuruna gelmesinin «22 Safer» de, kalenin tesliminin gerçekleşmesinin «23 Safer»de olduğunu bildirerek iki ayrı gün vermesi hatalıdır. Zira diğer bütün kaynaklar bu iki hadisenin vukuunun aynı gün olduğunu bildiriyorlar.

311 Revan kalesinin tamirine başlanmasını HBZ (s. 403)'de «27 Safer» de Cuma namazının edasından sonra olduğunu bildirirken; RN (151 b); *Fesleke* (234 a)'de «27 Safer» tarihini, fakat «yevmü's-sebt (Cumartesi)» gününü verdikleri gibi; *Zafernâme* (8 a)'de «24 Safer Cuma» kaydediliyor. Tamire başlanması için verilen gün kaydı «Cuma» doğru ise bu günün tarihi, «25 Safer»e raslanmaktadır.

Fî 26 yevmü'l-Cum'a [Cumartesi]

Şevketlü ve 'azametlü Pâdişâh hazretleri erkân-ı dîvâniyle asker-i islâm ile kal'aya varub mübârek Cum'a namâzın edâ eylemişlerdir. Ve kal'a-i mezbûr[e] ta'mîr olundu, fî yevm 8. Gurre-i Rebi'ül-evvel sene 1045³¹². [3 Rebi'ül-evvel Cuma]

Fî 6 yevm-i dü-şenbih

Göç fermân olunub Tebriz'e 'azimet-i hümâyûnları olub, Revan'dan kalkub کرم [Garni] -suyu³¹³ nâm menzile konulmuşdur, sâ'at 4.

Fî 7 yevmü's-şelâşâ

Menzil-i سفندره³¹⁴ [Seyfüddin]
Sâ'at 4

Fî 8 yevmü'l-erbi'â

Menzil-i Avşâr³¹⁵
Sâ'at 4

Fî 9 yevmü'l-hamîs

[Menzil-i] Kaygân-geçidi³¹⁶
Sâ'at 5
Tekâ'üd yevm 1

312 HBZ (s. 404)'de kale tamirinin «sekiz günde» tamamlandığını kaydederek Menzîlnâme'yi teyid ediyor. Fakat kale tamirine başlanması 25 Safer'de olduğuna ve Safer ayı da 29 gün çektiğine göre tamir keyfiyetinin hitama ermesi «3 Rebi'ülevvel» de olmalıdır.

313 RN (153 a); M (s. 409)'de «Garni-çayı»; HBZ (s. 405)'de «Toprak-kal'a kurbünde «Garni-çayı»; Bütün haritalarda da «Garni çayı» ile birlikte «Garni» isimli konak da gösterilmektedir.

314 RN (153 b); HBZ (s. 405); M (s. 409)'de «Seyfüddin».

315 HBZ (s. 405); M (s. 409)'de bu menzilin adını aynen zikrederlerken, RN (153 b)'de «Avşarlı» tarzında bildiriyor. Dr. Heinrich Kiepert'de de «Aguschar» tarzında geçiyor.

316 RN (154 a)'de «Kafac-olam»; M (s. 409)'de «Gafac-olam»; HBZ (s. 405)'de «عاج».

Fî 11 yevmü's-sebt
Menzil-i Tut-olumu³¹⁷
Sâ'at 3

Fî 12 yevmü'l-ahad³¹⁸
Menzil-i Maku-suyu³¹⁹
Sâ'at 8

Fî 13 yevmü'l-işneyn
Menzil-i Koç-tây³²⁰
Sâ'at 7³²¹

Fî 14 yevmü's-şelâşâ³²²
[Menzil-i] Çorş-kal'ası³²³ [Cors]
Sâ'at 4³²⁴
Tekâ'üd yevm 2³²⁵

317 RN (154 b)'de bu menzil aynı adla geçiyorsa da; HBZ (s. 405)'de Maku suyundan evvelki menzil olarak «Kargalık»; M (s. 409)'de ise aynı şekilde Kal'a-i Maku'dan evvelki mevki «Karasu» tarzındadır.

318 RN (154 b)'de aynı tarih ve günü verirken; *Zafernâme* (9 b)'de 11 Rebi'ül-evvel tarihini kaydediyor.

319 RN (154 b); *Fesleke* (234 a)'de aynen yazılan bu menzil, HBZ (s. 405)'de «Meki-suyu»; *Zafernâme* (9 b); M (s. 409)'de «Kal'a-i Maku» tarzındadır.

320 Maku-suyu'ndan sonra gelen menzilin adı RN (155 a); HBZ (s. 405)'de «Kara-çuh»; M (s. 409)'de «Koç-taş» dir. Dr. Heinrich Kiepert'de «Karadschakly» şeklinde geçmektedir.

321 RN (155 a)'de «sekiz saat»; M (s. 409)'de «9 saat».

322 Bu mevkie varılması için RN (155 a)'de aynı tarih ve günü verirken; *Zafernâme* (9 b)'de «13 Rebi'ülevvel»; *Fesleke* (234 a)'de «11 Rebi'ülevvel» tarihini kaydediyorlar.

323 M (s. 409)'de aynı imlâ ile kayıtlı bu menzil, HBZ (s. 406); RN (155 a); *Fesleke* (234 a); *Zafernâme* (9 b)'de «Cors» şeklindedir.

324 RN (155 a)'de «dört buçuk saat»; M (s. 409)'de «5 saat».

325 Burada oturak olunmasını RN (155 a); M (s. 409)'de «iki gün» olarak gösterirlerken; HBZ (s. 406); *Zafernâme* (9 b)'de «üç gün» tarzında geçiyor. Ancak Menzîlnâme biraz aşağıda 17 Rebi'ülevvel'de bu kalenin yıktırıldığını bildirerek «3 gün» kalınmış gibi kaydediyor ki tezada düşüyor.

(33 b) Fi 17 yevmü'l-Cum'a [15 Rebiülevvel Çarşamba]
Menzil-i mezbûrda tekâ'üd
fermân olunub, harâb olunması
fermân olunmuşdur³²⁶.

Fi 18 yevmü's-sebt³²⁷ [17 Rebiül-evvel Cuma]
Menzil-i Bostan-çayırı³²⁸
Sâ'at 4³²⁹

Fi 19 yevmü'l-ahad³³⁰ [18 Rebiülevvel Cumartesi]
Menzil-i Hoy-ovası
Sâ'at 8³³¹
Tekâ'üd eyyâm 4³³² [Oturak 3 gün]

Fi 24 yevmü'l-erbi'a³³³ [22 Rebiülevvel Çarşamba]
[Menzil-i] Ersâlim-çayırı³³⁴
Sâ'at 2

Fi 25 yevmü'l-hamîs³³⁵ [23 Rebiülevvel Perşembe]
[Menzil-i] Gerdemiş-çayırı³³⁶
Sâ'at 9
Tekâ'üd yevm 1

326 Cors kalesinin yıkılması RN (155 b)'de «15 Rebiülevvel yevmü'l-erbiâ (Çarşamba)»dır.

327 RN (156 a)'de «yevmü'l-Cuma fi 17 Rebiülevvel».

328 Bu konağın ismi RN (156 a); *Zafername* (9 b)'de «Bihistân»; HBZ (s. 406)'de «Bostan-çayı»; M (s. 409)'de «به-تول».

329 RN (156 a)'de «üçbuçuk saat»; M (s. 409)'de «5 saat».

330 RN (156 a)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 18 minhu»; *Fesleke* (234 a)'de «18 Rebiülevvel».

331 RN (156 a)'de bu menzile «dokuz buçuk saatde» gelindiği bildirilirken; HBZ (s. 406)'de «on saat»; M (s. 409)'de «9 saat» olarak geçiyor.

332 RN (156 b-157 a)'de 19, 20, 21 Rebiülevvel günleri oturak olduğunu bildirirken; *Fesleke* (234 a)'de bu menzilde «üç gün oturulup kal'a hedm olundu» ifadesiyle Rûznâme'yi teyid ediyor.

333 RN (157 a)'de «22 Rebiülevvel yevmü'l-erbiâ (Çarşamba)».

334 Hoy'dan sonraki menzil RN (157 a)'de «Veşle-çayı»; HBZ (s. 406)'de «Deşle-çayı»; M (s. 409)'de «Veşleme».

335 RN (157 a)'de «yevmü'l-hamîs (Perşembe) fi 23 minhu».

336 RN (157 a)'de «Gerdemiş»; HBZ (s. 406)'de «Gerdemişin»; M (s. 409)'de «Gerdemiş».

Fi 27 yevmü's-sebt³³⁷ [25 Rebiülevvel Cumartesi]
Menzil-i nefsi Merend
Sâ'at 6³³⁸

Fi 28 yevmü'l-ahad³³⁹ [26 Rebiülevvel Pazar]
Menzil-i Süfiyân
Sâ'at 5³⁴⁰

Fi 29 yevmü'l-işneyn³⁴¹ [27 Rebiülevvel Pazartesi]
Menzil-i Hacı-harâmî³⁴²
Sâ'at 5³⁴³

Fi 30 yevmü's-şelâşâ³⁴⁴ [28 Rebiülevvel Salı]
Menzil-i nefsi Tebriz
Sâ'at 3³⁴⁵

Tekâ'üd eyyâm 3³⁴⁶ [Oturak 4 gün]

Gurre-i Rebî'ü'l-âhîr³⁴⁷ yevmü'l-Cum'a [2 Rebiülâhîr Cumartesi]
Der-kurb-i Hacı-harâmî
İstanbul'a 'avdet olunmuşdur³⁴⁸

337 RN (157 a)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 25 minhu».

338 Bu menzile vasıl olunması RN (157 b); M (s. 409)'de «yedî saat».

339 RN (157 b)'de «26 Rebiülevvel yevmü'l-ahad (Pazar)».

340 RN (157 b)'de «altı buçuk saat»; M (s. 409)'de «7 saat».

341 RN (157 b)'de «27 Rebiülevvel yevmü'l-işneyn (Pazartesi)».

342 Bütün kaynakların ittifakıyla aynen kayıtlı bu menzîl, Dr. Heinrich Klepert'de «Chodschamirdisch» geçmektedir.

343 M (s. 409)'de bu mevkie varılması için aynı saati verirken; RN (157 b)'de Süfiyân ile Hacı-harâmî arasında «iki saat» olarak kaydediyor.

344 RN (157 b)'de «yevmü's-selâşâ (Salı) fi 28 minhu» kayıtlı olup; HBZ (s. 406); *Fesleke* (234 b); *Zafername* (9 b)'de gününü zikretmeden «28 Rebiülevvel» tarihini veriyorlar.

345 M (s. 409)'de aynı müddetde varıldığını söylerken; RN (158 a)'de «Bu gün nefsi Tebriz'e dört buçuk sa'atde gelindi» ifadesini kullanıyor.

346 M (s. 409); RN (159 a)'de oturak müddeti «4 gün» olarak bildiriliyor. Nitekim *Rûznâme* (158 a-159 a)'de 28 Rebiülevvel'de buraya varılıp, 2 Rebiülâhîr'da bu mevkiiden ayrıldığını kaydettiğine göre burada «dört gün» kaldığı da anlaşılıyor.

347 Metinde hem Muharrem, hem Rebiülâhîr yanyana yazılmıştır.

348 İstanbul'a avdet olunmak maksadıyla Tebriz'den Van tarafına hareket RN (159 a); *Fesleke* (234 b)'de «2 Rebiülâhîr Cumartesi»dir. *Zafername* (10 a)'de «3 Rebiülâhîr» tarihini veriyor.

Tebriz'den Van'a gelince menzillerin [e] smânındadır

Fi 3 yevmü'l-ahad
Menzil-i Kible-çemeni
Sâ'at 6³⁴⁹

Fi 4 yevmü'l-işneyn
[Menzil-i] Günsür-künân³⁵⁰
Sâ'at 6

Fi 5 yevmü's-şelâşâ
[Menzil-i] Sohay nâm-ı diğer Gül-depe³⁵¹
Sâ'at 4

Fi 6 yevmü'l-erbi'a³⁵² [7 Rebiülâhır Perşembe]
Menzil-i Elmas-saray³⁵³ [Almasaray]
Sâ'at 4

Fi 7 yevmü'l-hamis³⁵⁴ [8 Rebiülâhır Cuma]
Menzil-i Yalnız-ağaç³⁵⁵
Sâ'at 6³⁵⁶

349 Hacı-harâmî'den Kible-çemeni'ne varılması RN (159 a)'de «yedi buçuk saat»; M (s. 409)'de «8 saat»dir.

350 RN (159 a)'de «4 Rebiülâhır»da «Kumla» menziline varıldığı bildiriyor. *Hasan Bey-zâde Tarihi* ve *Münşeatü's-Selâtin* bu menzilden bahsetmiyorlar.

351 Bu menzil HBZ (s. 407)'de aynen mevcut olup; M (s. 409)'de «Kara-depe» diye geçmektedir. RN (159 a)'de bu menzilin adı geçmemekle beraber 5 Rebiülâhır'da «Tasuy» menziline gelinip, ertesi gün de oturak bulunduğu kaydediliyor.

352 RN (160 a)'de «7 Rebiülâhır yevmü'l-hamis (Perşembe)».

353 RN (160 a); HBZ (s. 407); M (s. 409)'de «Alma-saray». Her üç kaynak da önce Tasuy menziline geçilip, sonra bu konağa gelindiğini bildiriyorlar. Henri Kiepert'de de bu menzil «Almasera» olarak geçmektedir.

354 RN (160 a)'de «8 Rebiülâhır Cuma».

355 Bu menzil HBZ (s. 407); M (s. 409)'de aynı kayıtlı olup; RN (160 a)'de ise «Selmas-önü» ismiyle geçiyor.

356 M (s. 409)'de «4 saat».

Fi 8 yevmü'l-Cum'a³⁵⁷ [9 Rebiülâhır Cumartesi]
[Menzil-i] Selmas-kal'ası
Sâ'at 4³⁵⁸

Fi 9 yevmü's-sebt
[Menzil-i] Derik-ham³⁵⁹
Sâ'at 4

Fi 10 yevmü'l-ahad
Menzil-i Hânesor³⁶⁰ (Hanâsor)
Sâ'at 4

Fi 11 yevmü'l-işneyn
Menzil-i Sârihbâk³⁶¹ [Ser-i albâk]
Sâ'at 4³⁶²

Fi 12 yevmü's-şelâşâ³⁶³ [13 Rebiülâhır Çarşamba]
[Menzil-i] Kotur-kal'ası
Sâ'at 4³⁶⁴

357 RN (160 a)'de «9 Rebiülâhır Cumartesi»; *Fesleke* (234 b)'de de gün tasrih olunmadan «9 Rebiülâhır» tarihi veriliyor.

358 RN (160 a)'de «dört buçuk saat»; M (s. 409)'de «6 saat».

359 Bu menzilin adına diğer kaynaklarda raslanmıyor. Henri Kiepert'de ise «Derik» olarak kayıtlı bulunmaktadır. MMVHMU haritasında da «Derik kal'ası» diye geçmektedir.

360 HBZ (s. 408)'de Menzîlnâmenin (خانصور) imlâsına benzer şekilde, «Hânesor (خانصور)» yazılı olan bu menzil, RN (160 b)'de «Hanâsor (خانصور)»; M (s. 409)'de «Hanâsor (خانصور)» imlâlarıyla geçmektedir. MMVHMU haritasında da «Hânâsor (خانصور)» olarak gösterilmiştir.

361 RN (160 b)'de «Ser-i albâk» tarzında kayıtlı olan bu mevkin adından *Hasan Bey-zâde Tarihi* ve *Münşeatü's-Selâtin* bahsetmiyorlar. Dr. Heinrich Kiepert'de de «Seri-Albag» olarak gösterilmektedir.

362 RN (160 b)'de «dört buçuk saat».

363 RN (160 b)'de Ser-i albâk'dan ayrıldıktan sonra 12 Rebiülâhır Salı günü «Albak-kalası» sahrasına varıldığı, ertesi (13 Rebiülâhır Çarşamba) günü bu mevkie geldiği bildiriliyor. HBZ (s. 408); M (s. 409)'de önce Albak-kalası menziline, sonra Kotur-kalası'na nüzul olduğu kaydediliyor.

364 M (s. 409)'de Albak ile Kotur kaleleri arası «3 saat» olarak gösteriliyor.

Fî 13 yevmü'l-erbi'â³⁶⁵ [14 Rebiülâhır Perşembe]
Menzil-i Tunahor³⁶⁶ [Runehor]
Sâ'at 4³⁶⁷

Fî 14 yevmü'l-hamis³⁶⁸ [15 Rebiülâhır Cuma]
Menzil-i Monla Hasan
Sâ'at 4³⁶⁹

(34 a) Fî 15 yevmü'l-Cum'a³⁷⁰ [16 Rebiülâhır Cumartesi]
Menzil-i Erçek-gölü³⁷¹
Sâ'at 4

Fî 16 yevmü's-sebt³⁷² [17 Rebiülâhır Pazar]
Menzil-i Van
Sâ'at 5
Teķâ'üd eyyâm 5³⁷³

365 RN (161 b)'de «14 Rebiülâhır yevmü'l-hamis (Perşembe)».

366 RN (161 b); M (s. 409)'de «Dunahor»; HBZ (s. 408)'de «Ornahor»;

Köylerimiz (s. 138)'de de Van'ın Özalp ilçesinin Saray bucağına bağlı bir köy olup, eski ismi «Runehar», yeni ismi «Çaybaşı»dır.

367 M (s. 409)'de «7 saat».

368 RN (161 b)'de «yevmü'l-Cuma fi 15 minhu».

369 M (s. 409)'de «5 saat».

370 RN (161 b)'de «16 Rebiülâhır Cumartesi».

371 RN (161 b)'de «Erçek-gölü»; M (s. 409)'de «İrcek»; HBZ (s. 408)'de «Erdek-gölü».

372 RN (161 b)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fi 17 minhu»; HBZ (s. 408); *Fesleke* (234 b); *Zafername* (10 a)'de «18 Rebiülâhır».

373 M (s. 409)'de bu menzilde «5 gün» kalındığını bildirerek Menzîlnâme'yi teyid ediyor. RN (161 b-163 a)'de Van'a varış «17 Rebiülâhır», Van'dan hareket «22 Rebiülâhır» olarak bildirildiğine göre oturak müddeti «5 gün» oluyor. HBZ (s. 408)'de ise vusul ve hareket için 17-22 Rebiülâhır tarihlerini verip, «üç gün Van'da oturak olup» ifadesini kullanıyor. *Fesleke* (234 b)'de de bu mevkiide «3 gün» kalındığı bildiriliyor.

Fî 17 yevmü'l-ahad³⁷⁴ [22 Rebiülâhır Cuma]
[Menzil-i] Kasımoğlu-çayı³⁷⁵
Sâ'at 4³⁷⁶

Fî 18 yevmü'l-işneyn³⁷⁷ [23 Rebiülâhır Cumartesi]
[Menzil-i] Çanıklar-suyu³⁷⁸
Sâ'at 5

Fî 19 yevmü's-şelâşâ³⁷⁹ [24 Rebiülâhır Pazar]
Menzil-i ³⁸⁰
Sâ'at 5

Fî 20 yevmü'l-erbi'â³⁸¹ [25 Rebiülâhır Pazartesi]
Menzil-i nefis-i Erciş
Sâ'at 6

Fî 21 yevmü'l-hamis³⁸² [26 Rebiülâhır Salı]
Menzil-i Kenzek³⁸³
Sâ'at 4

374 Biraz yukarıda «5 gün» oturak olunduğunun bildirilmesine rağmen tarih kaydının sadece bir gün leri olarak gösterilmesi hatırdır. Nitekim Van'dan ayrılması hususunda RN (163 a)'de «22 Rebiülâhır Perşembe» verildiği gibi; HBZ (s. 408); *Zafername* (10 a-b)'de hareket tarihi olarak «22 Rebiülâhır» kaydediyorlar. *Fesleke* (234 b)'de ise «21 Rebiülâhır» tarihini bildiriyor.

375 HBZ (s. 408)'de «Kasımoğlu-hanı»; M (s. 409)'de «Kasımoğlu-köyü»; RN (163 a)'de «Kasımoğlu-çayı»; MMVHMU'da da «Kasımoğlu» olarak gösterilmektedir.

376 M (s. 409)'de «5 saat».

377 RN (163 b)'de «23 Rebiülâhır Cuma».

378 RN (163 b)'de «Çanıklar-suyu»; M (s. 409)'de «Çanık-çayı»; HBZ (s. 408)'de «Çanıklar-suyu»; MMVHMU'da «Çanık» olarak kayıtlıdır.

379 RN (163 b)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 24 minhu».

380 RN (163 b); HBZ (s. 408); M (s. 409)'de «Bend-i mâhi». Hasan Beyzâde bu menzilden sonra bir de, diğer kaynaklarda raslanmayan, «Karaköprü» mevkini veriyor.

381 RN (164 a)'de «25 Rebiülâhır yevmü'l-ahad (Pazar)».

382 RN (164 b)'de «yevmü'l-isneyn (Pazartesi) fi 26 minhu».

383 RN (164 b); HBZ (s. 408)'de aynı isim yazılmış olup, M (s. 410)'de ise Erciş'den sonraki menzil, «Cafer Bey» adıyla geçmektedir. *Köylerimiz* (s. 698)'de Van'ın Erciş ilçesinin Merkez bucağına bağlı eski ismi «Kenzek», yeni adı «Kırkdüğürmen» köyü olarak kayıtlıdır.

Fî 22 yevmü'l-Cum'a³⁸⁴ [27 Rebiülâhır Çarşamba]
Menzil-i 'Abdü'l-cevâz³⁸⁵ [Âdilcevâz]
Sâ'at 8

Fî 23 yevmü's-sebt³⁸⁶ [28 Rebiülâhır Perşembe]
Menzil-i [Sur]³⁸⁷
Sâ'at 4

Fî 24 yevmü'l-ahad³⁸⁸ [29 Rebiülâhır Cuma]
Menzil-i Kârmûc³⁸⁹
Sâ'at 4

Fî 25 yevmü'l-işneyn³⁹⁰ [1 Cumâdelülâ Cumartesi]
Menzil-i Tatvan
Sâ'at 5

Fî 26 yevmü's-şelâsâ³⁹¹ [2 Cumâdelülâ Pazar]
Menzil-i Bitlis
Sâ'at 6³⁹²

384 RN (165 a)'de «27 Rebiülâhır Salı».

385 HBZ (s. 408)'de «'Âdil-cevâz»; M (s. 410)'de «'Adî'ü'l-cevâz»; RN (165 a)'de «'Ade'l-cevâz».

386 RN (165 a)'de «28 Rebiülâhır Çarşamba».

387 Metinde boş bırakılmış olan bu menzilin adı HBZ (s. 409)'de «Sonos»; RN (165 a)'de «Sur»; M (s. 410)'de «Surî» tarzlarında kayıtlıdır. MMVHMU haritasında da «Yukarı ve Aşağı Sur» olarak iki mahal gösterilmektedir.

388 RN (165 a)'de «yevmü'l-hamîs (Perşembe) fi 29 minhu».

389 RN (165 a)'de aynı imlâ ile yazılırken; HBZ (s. 409)'de «Kârmûc»; M (s. 410)'de «Germiş» şeklinde geçiyor. MMVHMU haritasında «Kârmûc» olarak gösterilmektedir. *Köylerimiz* (s. 694)'de Bitlis'in Ahlat ilçesinin Merkez bucağına bağlı eski ismi «Karmuç» yeni ismi «Yeniköprü» köyü olarak verilmiştir.

390 RN (166 a)'de «30 Rebiülâhır Cuma»; Fakat bu tarihin de hatalı olduğunu söylemeliyiz. Zira Rebiülâhır ayı 29 gündür ve tarihin «1 Cumâdelülâ» olması icâb eder. Bu sebebdan *Bâsnâme*'de verilen tarihlerin de bundan sonra 1 gün evvelki tarih olarak düşünülmesi gereklidir.

391 RN (166 a)'de «1 Cumâdelülâ Cumartesi».

392 M (s. 410)'de «5 saat».

Fî 27 yevmü'l-erbi'â³⁹³ [3 Cumâdelülâ Pazartesi]
[Menzil-i] Kafender-kal'ası³⁹⁴
Sâ'at 4

Fî 28 yevmü'l-hamîs³⁹⁵ [4 Cumâdelülâ Salı]
[Menzil-i] Eşek-meydanı³⁹⁶ [Kermîta meydanı]
Sâ'at 5³⁹⁷

Fî 29 yevmü'l-Cum'a³⁹⁸ [5 Cumâdelülâ Çarşamba]
Menzil-i Veysü'l-Karani
Sâ'at 5

Yevm-i sebt [6 Cumâdelülâ Perşembe]
Menzil-i حطور⁴⁰⁰ [Hazzo]
Sâ'at 6

Yevm-i ahad⁴⁰¹ [7 Cumâdelülâ Cuma]
Menzil-i Batman-suyu
Sâ'at 9

Yevm-i işneyn⁴⁰² [8 Cumâdelülâ Cumartesi]
Menzil-i Kara-tepe
Sâ'at 9

393 RN (166 b)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fi 2 minhu».

394 RN (166 b); M (s. 410)'de aynı adla zikrediliyorsa da bu menzilin ismi HBZ (s. 409)'de «Semendirek» şeklinde geçiyor. Richard Kiepert'de «Kefendo Ru» olarak kayıtlıdır.

395 RN (167 a)'de «3 Cumâdelülâ Pazartesi».

396 RN (167 a); M (s. 410)'de aynı ifade bulunmakla beraber; HBZ (s. 409)'de «Kirmâte-meydanı» diye geçiyor ki bu isim Henri ve Richard Kiepert'de de «Kermîta-meydanı»dır. MMVHMU haritasında da «Kirmâte» olarak gösterilmiştir. *Köylerimiz* (s. 694)'de Bitlis'in Merkez ilçesinin «Karmata» köyü olarak verilmiştir.

397 M (s. 410)'de bu menzile aynı saatde varıldığı bildirilirken; RN (167 a)'de «dört saat»; HBZ (s. 409)'de «3 saat» veriliyor.

398 RN (167 a)'de «yevmü's-selâsâ (Salı) fi 4 minhu».

399 RN (167 b)'de «5 Cumâdelülâ Çarşamba».

400 RN (167 b); HBZ (s. 409)'de «Hazzo»; M (s. 410)'de «Hazzo-çayı».

401 RN (168 a)'de «yevmü'l-hamîs (Perşembe) fi 6 minhu».

402 RN (168 a)'de «7 Cumâdelülâ Cuma».

Yevm-i şelâşâ⁴⁰³ [9 Cumâdelülâ Pazar]
[Menzil-i] Abar-çayırı⁴⁰⁴ [Anbar çayırı]
Sâ'at 5

Yevm-i erbi'â⁴⁰⁵ [10 Cumâdelülâ Pazartesi]
Menzil-i nefis-i Diyarbekir
Sâ'at 4
Teķâ'üd eyyâm 14⁴⁰⁶

Yevm-i ħamîs⁴⁰⁷ [24 Cumâdelülâ Pazartesi]
Menzil-i Şilbe⁴⁰⁸
Sâ'at 6⁴⁰⁹

403 RN (168 b)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 8 minhu».

404 RN (168 b); HBZ (s. 409)'de «Abâr-çayı»; M (s. 410)'de «Apâr-çayı» şeklinde geçiyor. Hasan Bey-zâde Kara-tepe'den sonra bu menzile gelinmeden evvel «Servi-çayı» menziline de geçildiğini bildiriyor. Richard Kiepert'de de «Anbar-çayı» tarzında zikrediliyor.

405 RN (169 b)'de «9 Cumâdelülâ Pazar» kaydı görülürken; diğer kaynaklardan HBZ (s. 409); *Fesleke* (234 b); *Zafernâme* (10 b)'de gün belirtmeden «9 Cumâdelülâ tarihini veriyorlar.

406 Diyarbekir'de kalındığı günler hususunda *Fesleke* (235 a); *Zafernâme* (10 b)'de «on üç gün» ifadesini kullanmaktadırlar. Yine *Zafernâme* (10 b)'de bu menzile varılması ve hareket olunması için 9-22 Cumâdelülâ tarihleri verildiğine göre oturarak müddeti «13 gün» olmakla beraber; *Fesleke* (235 a)'de bu menzilden ayrılması için «23 Cumâdelülâ» yı verdiği için ikamet müddeti «14 gün» tutmaktadır. Bahsi geçen diğer kaynaklarda ise bu menzile varılması «9 Cumâdelülâ», hareket olunması «23 Cumâdelülâ» gösterildiğinden oturarak müddeti «14 gün» olduğu ve verdikleri malumat ile Menzîlnâme'yi doğruladıkları anlaşılmaktadır.

407 Diyarbekir'den ayrılma tarihi olarak RN (171 a); HBZ (s. 409)'de «23 Cumâdelülâ Pazar» verilirken; *Fesleke* (235 a)'de gün belirtilmeden aynı tarih zikredilmektedir. *Zafernâme* (10 b)'de «22 Cumâdelülâ» kaydediliyor.

408 RN (171 a); M (s. 410); DAW (Levha 48)'de aynı imiâ ile yazılı olup; HBZ (s. 409)'de « شیلبة » tarzındadır. *Köylerimiz* (s. 761)'de Diyarbekir'in Merkez ilçesinin Merkez bucağına bağlı eski ismi «Şilbe», yeni ismi «Yolaltı» köyü olarak gösterilmektedir.

409 M (s. 410); DAW (Levha 48)'de Diyarbekir-Şilbe arası «2 saat»dir.

Yevm-i Cum'a⁴¹⁰ [25 Cumâdelülâ Salı]
Menzil-i Karaköprü
Sâ'at 6⁴¹¹

Yevm-i sebt⁴¹² [26 Cumâdelülâ Çarşamba]
Menzil-i Ergana⁴¹³ [Ergani]
Sâ'at 6

Yevm-i ahad⁴¹⁴ [27 Cumâdelülâ Perşembe]
Menzil-i Soğucak⁴¹⁵
Sâ'at 5

Yevm-i ħamîs⁴¹⁶ [28 Cumâdelülâ Cuma]
[Menzil-i] Kahraman-çayırı⁴¹⁷
Sâ'at 5

(34 b) Yevm-i Cum'a⁴¹⁸ [29 Cumâdelülâ Cumartesi]
Menzil-i Gölbaşı⁴¹⁹
Sâ'at 9

410 RN (171 b)'de «yevmü'l-isneyn (Pazartesi) fi 24 minhu».

411 M (s. 410); DAW (Levha 48)'de «5 saat».

412 RN (171 b)'de «25 Cumâdelülâ Salı».

413 RN (171 b)'de bu menzil «Ergani» adıyla geçmekle beraber, diğer kaynaklarda Karaköprü'den sonraki mevki olarak HBZ (s. 409)'de «Palan»; M (s. 410); DAW (Levha 48)'de «Karye-i Malan» kayıtlı bulunmaktadır.

414 RN (171 b)'de «yevmü'l-erbiâ (Çarşamba) fi 26 minhu».

415 Bu mevkiin adı HBZ (s. 409)'de «Savıcak-dağı»; RN (171 b)'de «Succuk-yayla»dır. M (s. 410); DAW (Levha 48)'de Karye-i Malan'dan sonraki menzil «Bey-yurdu» adıyla kaydolunmaktadır.

416 RN (172a)'de «27 Cumâdelülâ Perşembe».

417 HBZ (s. 409)'de «Mîhr-i mâz»; M (s. 410); DAW (Levha 48)'de «Mîhr-i yaz-âbâd»; RN (172 a)'de «Mîhrîbân».

418 RN 172 a)'de «yevmü'l-Cuma fi 28 minhu».

419 HBZ (s. 409); RN (172 a)'de aynı adla kayıtlı olan bu menzil, M (s. 410); DAW (Levha 48)'de «Sular-küçük» tarzındadır. Richard Kiepert'de de «Göl-başı Han» mevki mevcut bulunmaktadır.

Yevm-i sebt⁴²⁰ [30 Cumâdelülâ Pazar]
Menzil-i Malkoc-köyü⁴²¹
Sâ'at 5

Yevm-i ahad⁴²² [1 Cumâdelâhîre Pazartesi]
Menzil-i Murad-suyu [Fırat nehri]
Sâ'at 5

Yevm-i işneyn⁴²³ [2 Cumâdelâhîre Salı]
Menzil-i Malatya
Sâ'at 6⁴²⁴
Teķâ'üd eyyâm 6⁴²⁵ [Oturak 5 gün]

Yevm-i şelâşâ⁴²⁶ [7 Cumâdelâhîre Pazar]
Menzil-i Hasan Badrik
Sâ'at 7

Yevm-i ahad⁴²⁷ [8 Cumâdelâhîre Pazartesi]
Menzil-i Hekim-hanı
Sâ'at 6⁴²⁸

420 RN (172 b)'de «29 Cumâdelülâ Cumartesi».

421 HBZ (s. 409); RN (172 b)'de «Pağnik»; M (s. 410); DAW (Levha 48)'de «Bağnik».

422 RN (172 b)'de «30 Cumâdelülâ Pazar».

423 RN (173 a)'de «1 Cumâdelâhîre Pazartesi».

424 M (s. 410); DAW (Levha 48)'de Fırat-suyu ile Malatya menzilleri arası «7 saat»dir.

425 RN (173 a-b)'de gurre-i Cumâdelâhîre'de bu menzile gelinip, 6 Cumâdelâhîre'de buradan hareket olunduğu bildirildiğine göre oturak müddeti «5 gün» oluyor. Nitekim M (s. 410)'de burada kalınan günler için aynı müddeti veriyor.

426 RN (173 b)'de tarih ve gün kaydı «6 Cumâdelâhîre yevm'ü's-sebt (Cumartesi)» olarak verildiği gibi; HBZ (s. 409)'de bu menzile vusul için tarihini kaydetmeden «Cumartesi» gününü bildiriyor.

427 RN (174 a)'de «7 Cumâdelâhîre Fazar günü bu menzile varıldığı ve bu mevkiiden evvel «Kesik-köprü» menziline durmayıp geçildiği bildiriliyor. HBZ (s. 409)'de önce «Kesik-köprü» nam menzile varıldığını, daha sonra Hekim-hanı'na konulmayıp geçildiğini kaydediyor. M (s. 410); DAW (Levha 4)'de Hasan Bedrik'den sonra iki menzilin, «Kesik-köprü» ve «Hekim-hanı» adlarını veriyorlar.

428 RN (174 a)'de «beş saat»; M (s. 410); DAW (Levha 47)'de önce Kesik-köprü'ye «5 saat»de varıldığını, buradan hareketle Hekim-hanı'na gelmesinin ise «2 saat» aldığını bildiriyorlar.

Yevm-i işneyn⁴²⁹ [9 Cumâdelâhîre Salı]
Menzil-i Kethudâ-köyü⁴³⁰ [Hasan Çelebi]
Sâ'at 7⁴³¹

Yevm-i şelâşâ⁴³² [10 Cumâdelâhîre Çarşamba]
Menzil-i Alaca-han⁴³³
Sâ'at 6⁴³⁴

Yevm-i erbi'â⁴³⁵ [11 Cumâdelâhîre Perşembe]
Menzil-i Kangal
Sâ'at 6

Yevm-i hamis⁴³⁶ [12 Cumâdelâhîre Cuma]
Menzil-i Değirmenli⁴³⁷
Sâ'at 6

Yevm-i Cum'a⁴³⁸ [13 Cumâdelâhîre Cumartesi]
Menzil-i Selcuk-hanı⁴³⁹
Sâ'at 4

429 RN (174 a)'de «yevm'ül-isneyn (Pazartesi) fi 9 minhu».

430 RN (174 b); M (s. 410); DAW (Levha 47)'de «Hasan Çelebi-köyü»; HBZ (s. 409)'de «Hasan Çelebi»; bütün haritalarda da «Hasan Çelebi» olarak gösterilmektedir.

431 Hekim-hanı ile Hasan Çelebi-köyü menzilleri arası M (s. 410); DAW (Levha 47)'de «5 saat» olarak verilmektedir.

432 RN (174 b)'de «10 Cumâdelâhîre Salı».

433 Bu menzil HBZ (s. 409); DAW (Levha 47)'de aynı adla geçerken; RN (174 b)'de «Alaca-hisar»; M (s. 410)'de «Alacar-han» olarak veriliyor.

434 M (s. 410); DAW (Levha 47)'de Hasan Çelebi-köyü ile Alaca-han arası «5 saat»dir.

435 RN (174 b)'de «yevm'ül-erbiâ (Çarşamba) fi 11 minhu».

436 RN (174 b)'de «12 Cumâdelâhîre Perşembe».

437 HBZ (s. 409); RN (174 b)'de «Değirmen-köyü»; M (s. 410); DAW (Levha 47)'de «Hasan-köyü».

438 RN (175 a)'de «yevm'ül-Cuma fi 13 minhu».

439 M (s. 410); DAW (Levha 47)'de aynen verilen bu menzil, RN (175 a)'de «Cisr-hanı» şeklinde olup, Hasan Bey-zâde'de ise kayıtlı değildir.

Yevm-i sebt⁴⁴⁰ [14 Cumâdelâhîre Pazar]
Menzil-i Sivas
Sâ'at 5⁴⁴¹

Yevm-i ahad⁴⁴² [15 Cumâdelâhîre Pazartesi]
Menzil-i Yıldız⁴⁴³ [Yıldız suyu]
Sâ'at 5⁴⁴⁴

Yevm-i işneyn⁴⁴⁵ [16 Cumâdelâhîre Salı]
[Menzil-i] Mehmed Paşa-hanı⁴⁴⁶ [Yenihan]
Sâ'at 5

Yevm-i şelâsâ⁴⁴⁷ [17 Cumâdelâhîre Çarşamba]
Menzil-i Artık-ova⁴⁴⁸
Sâ'at 7

Yevm-i erbi'â⁴⁴⁹ [18 Cumâdelâhîre Perşembe]
[Menzil-i] nefsi Tokad
Sâ'at 5
Teğâ'üd eyyâm 1

440 RN (175 a)'de «14 Cumâdelâhîre Cumartesi». Gün zikredilmeden aynı tarih HBZ (s. 409); *Fesleke* (235 a)'de de veriliyor.

441 M (s. 410); DAW (Levha 47)'de vusul için aynı müddeti verirlerken: RN (175 b)'de Cîsr-hanı'ndan Sivas'a «altı buçuk saat»de varıldığını bildiriyor.

442 RN (175 b)'de «yevmü'l-ahad (Pazar) fi 15 minhu».

443 RN (175 b); HBZ (s. 410)'de «Yıldız-suyu»; M (s. 410); DAW (Levha 28)'de «Yıldız-köprüsü».

444 M (s. 410); DAW (Levha 28)'de Sivas ile Yıldız-köprüsü menzilleri aras: «4 saat» olarak verilmektedir.

445 RN (175 b)'de «16 Cumâdelâhîre Pazartesi».

446 Bütün kaynaklarda aynı adla geçen bu konak, haritalarda «Yenihan» adıyla kayıtlıdır.

447 RN (176 a)'de «yevmü's-selâsâ (Salı) fi 17 minhu».

448 Bu menzül RN (176 a)'de «Akçekervansaray-ovası» adıyla geçiyor. HBZ (s. 410)'de Mehmed Paşa-hanı'ndan sonra «Davud Bey» ve «Taht-âbâd» adı iki menzilden bahsedildiği gibi; M (s. 410); DAW (Levha 28)'de «Kân-âbâd» ve «Taht-âbâd» isimleriyle iki mevkiin adını veriyor.

449 RN (176 a)'de «18 Cumâdelâhîre Çarşamba».

Yevm-i hamis⁴⁵⁰ [20 Cumâdelâhîre Cumartesi]
Menzil-i İne-pazarı⁴⁵¹ [Bazarköy]
Sâ'at 5

Yevm-i sebt⁴⁵² [21 Cumâdelâhîre Pazar]
Menzil-i Turhal
Sâ'at 4⁴⁵³

Yevm-i ahad⁴⁵⁴
Menzil-i Eski-ine⁴⁵⁵ [Ezinepazarı]
Sâ'at 4⁴⁵⁶

Yevm-i işneyn⁴⁵⁷ [22 Cumâdelâhîre Pazartesi]
Menzil-i Amasya
Sâ'at 7⁴⁵⁸

450 RN (177 a)'de «20 Cumâdelâhîre Cuma»; HBZ (s. 410)'de bu menzile konulması için «19 Cumâdelâhîre» tarihini kaydediyor.

451 Bu menzül RN (177 a); HBZ (s. 410)'de aynı isimle bildiriliyor. M (s. 410); DAW (Levha 28)'de «Azine-pazarı» adı ile geçiyor. Haritalarda da «Bazarköy» olarak gösterilmektedir.

452 RN (177 a)'de «yevmü's-sebt (Cumartesi) fi 21 minhu».

453 M (s. 410); DAW (Levha 28)'de «5 saat».

454 RN (177 a)'de «22 Cumâdelâhîre Pazar».

455 HBZ (s. 410)'de aynı adla zikredilen bu menzile konulmadan geçildiğini bildirirken; M (s. 410); DAW (Levha 28)'de bu mevkiiden «Eski-azine» adıyla bahsediliyor. RN (177 a)'de «Eski-ine-pazarı» adlı bu menzile varıldıkda, padişahın yemek yedikden sonra atına binerek, «yolcu yolda yararır... gelen gelsün» diyerek durmayıp İlgar ile Amasya'ya hareket ettiğini bildiriyor ki bu ifadeyle Hasan Bey-zâde'yi teyid ediyor. Richard Kiepert'de Turhal'dan sonra bir menzül kaydedilmiş bulunmaktadır ki adı «İnebazar»dır. Diğer haritalarda da «Ezinepazarı» olarak gösterilmektedir.

456 RN (155 a)'de «beş buçuk saat»; M (s. 410); DAW (Levha 28)'de «6 saat».

457 RN (177 a)'de Amasya'ya varılma tarihi ve günü, Eski-ine-pazarı'na konulmayıp geçildiği gün olan «22 Cumâdelâhîre yevmü'l-ahad (Pazar)»dır ve ertesi Pazartesi günü oturak olunduğu da kayıtlıdır.

458 M (s. 410); DAW (Levha 28)'de «6 saat»; RN (177 a)'de Turhal'dan ayrıldıktan sonra önce «beş buçuk saat»de Eski-ine-pazarı'na varılıp, Turhal ile Amasya arasının «on bir saat»de alındığını bildiriyor ki Eski-ine-pazarı ile Amasya aras: bu hesaba göre «beş buçuk saat» oluyor.

Yevm-i şelâşâ⁴⁵⁹ [24 Cumâdelâhîre Çarşamba]

Menzil-i Kelkirâs⁴⁶⁰

Sâ'at 5⁴⁶¹

Yevm-i erbi'â⁴⁶² [25 Cumâdelâhîre Perşembe]

Menzil-i Bulak

Sâ'at 4⁴⁶³

Yevm-i hamîs⁴⁶⁴ [26 Cumâdelâhîre Cuma]

Menzil-i Köse Şa'bân

Sâ'at 5

Yevm-i Cum'a⁴⁶⁵ [27 Cumâdelâhîre Cumartesi]

Menzil-i Osmancık

Sâ'at 4⁴⁶⁶

(35 a) Yevm-i sebt⁴⁶⁷ [28 Cumâdelâhîre Pazar]

Menzil-i Hacı Hamza

Sâ'at 5⁴⁶⁸

Yevm-i ahad⁴⁶⁹ [29 Cumâdelâhîre Pazartesi]

Menzil-i Tosya

Sâ'at 6

459 RN (177 b)'de «24 Cumâdelâhîre Salı».

460 HBZ (s. 410); M (s. 410); DAW Levha 27'de aynen yazılan bu menzil, RN (177 b)'de «Kel-kirâz» olarak geçiyor. Richard Kiepert'de de «Gelgiraz» şeklindedir. *Köylerimiz* (s. 134)'de Amasya'nın Merzifon ilçesinin Sarıbuğday bucağına bağlı bir köy olup eski ismi «Gelingiraz», yeni ismi «Çatalkaya» olarak gösterilmiştir. Hasan Bey-zâde'de Amasya'dan ayrılığında sonra bu menzile gelinmeden bir konaktan daha bahsediliyor ki adı «Kağı-boga»dır.

461 Amasya-Kelkiras menzilleri arası M (s. 410); DAW (Levha 27)'de «6 saat»dir.

462 RN (178 a)'de «eyvü'l-erbiâ (Çarşamba) fi 25 minhu».

463 M (s. 410); DAW (Levha 27)'de «3 saat».

464 RN (178 a)'de «26 Cumâdelâhîre Perşembe».

465 RN (178 a)'de «eyvü'l-Cuma fi 27 minhu».

466 M (s. 410); DAW (Levha 27)'de «7 saat».

467 RN (178 b)'de «28 Cumâdelâhîre Cumartesi».

468 M (s. 410); DAW (Levha 27)'de «6 saat».

469 RN (179 a)'de «eyvü'l-ahad (Pazar) fi 29 minhu».

Yevm-i işneyn⁴⁷⁰ [1 Receb Salı]

Menzil-i Koçhisar

Sâ'at 5⁴⁷¹

Yevm-i şelâşâ⁴⁷² [2 Receb Çarşamba]

Menzil-i Karaca-ören⁴⁷³ [Karacaviran]

Sâ'at 5⁴⁷⁴

Yevm-i erbi'â⁴⁷⁵ [3 Receb Perşembe]

Menzil-i Çerkeş

Sâ'at 6⁴⁷⁶

Yevm-i hamîs⁴⁷⁷ [4 Receb Cuma]

Menzil-i Bayındır⁴⁷⁸

Sâ'at 4⁴⁷⁹

Yevm-i Cum'a⁴⁸⁰ [5 Receb Cumartesi]

Menzil-i Gerede

Sâ'at 5⁴⁸¹

470 RN (179 a)'de «30 Cumâdelâhîre Pazartesi» verilmektedir. Fakat *Rûsnâme'nin* kaydının da hatalı olduğu görülmektedir. Zira Cumâdelâhîre arabi ayı «29 gün» çektiğinden bu kaynağın da verdiği tarihlerin bir gün ileri olduğu ve aslında bir evvelki günün tarihinin verilmesi gerektiği düşünülmelidir.

471 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de Tosya-Koçhisar menzilleri arası «6 saat»dir.

472 RN (179 b)'de «1 Receb Salı».

473 RN (s. 410); M (s. 410); DAW (Levha 26)'de «Karacaviran»; RN (179 b)'de «Kızıl Karacaviran»; haritalarda da «Karacaviran» olarak kayıtlı bulunmaktadır.

474 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de «7 saat».

475 RN (179 b)'de «eyvü'l-erbiâ (Çarşamba) fi 2 minhu».

476 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de «8 saat».

477 RN (179 b)'de «3 Receb Perşembe».

478 Bu menzil M (s. 410); DAW (Levha 26)'de aynı adla geçmekle beraber; RN (179 b)'de «Hammâmlu karşısında Bayındır»; HBZ (s. 410)'de «Hammâmlu» ismiyle zikrediliyor.

479 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de «6 saat».

480 RN (180 a)'de «eyvü'l-Cuma fi 4 minhu».

481 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de «6 saat».

Yevm-i sebt⁴⁸² [6 Receb Pazar]
Menzil-i Çığa-çayırı⁴⁸³
Sâ'at 5⁴⁸⁴

Yevm-i ahad⁴⁸⁵ [7 Receb Pazartesi]
Menzil-i Bolu
Sâ'at 7⁴⁸⁶

Yevm-i işneyn⁴⁸⁷ [8 Receb Salı]
[Menzil-i] Çavuş-çiftliği⁴⁸⁸
Sâ'at 8

Yevm-i şelâşâ⁴⁸⁹ [9 Receb Çarşamba]
Menzil-i Torbalı⁴⁹⁰
Sâ'at 8

482 Bu menzil, *Rûznâme*'de kayıtlı olmamakla beraber 4 Receb'de Gerede mevkiine varılıp, biraz aşağıda görüleceği gibi, 6 Receb'de Bolu'ya gelindiğine göre bu menzilden 5 Receb'de geçildiği anlaşılıyor.

483 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de «Çığa-köyü»; HBZ (s. 410)'de ise sadece «Çığa».

484 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de «6 saat».

485 RN (180 a)'de «6 Receb Pazar».

486 M (s. 410); DAW (Levha 26)'de Çığa-köyü ile Bolu arası «6 saat»dir.

487 RN (180 b)'de «yevmü'l-isneyn (Pazartesi) fi 7 minhu».

488 RN (180 b)'de «Mudurlu kal'ası iki dağ arasında bir müstahkem kal'adır. ...Ve mezbûr kal'ayı 'ubûr idüp Çavuş-çiftliği dimekle meşhûr meydanda nüzûl olunmuşdur» diyerek ilk menzilden geçilip, ikinci menzilde konulduğunu bildirirken; HBZ (s. 410)'de Bolu'dan hareket edildikten sonra «Dibek-hanı», «Mudurnu» ve «Çavuş-köyü» adlarıyla zikrettiği üç menzilin adını veriyor. M (s. 410); DAW (Levha 24)'de Bolu'dan ayrılındıktan sonra sadece «Dibek-hanı» menzilini kaydediyorlar.

489 RN (181 a)'de «8 Receb Salı».

490 RN (181 a)'de «Tavralu»; M (s. 410); DAW (Levha 24)'de «Torbalı-göynük» ismiyle geçen bu menzile Hasan Bey-zâde'de raslanmıyor. Haritalarda da «Torbalı» veya «Torbalı (Göynük)» olarak geçiyor.

Yevm-i erbi'â⁴⁹¹ [10 Receb Perşembe]
Menzil-i Taraklı
Sâ'at 4⁴⁹²

Yevm-i hamis⁴⁹³ [11 Receb Cuma]
Menzil-i Geyve
Sâ'at 7⁴⁹⁴

Yevm-i Cum'a⁴⁹⁵ [12 Receb Cumartesi]
Menzil-i Sabanca⁴⁹⁶
Sâ'at 6

Yevm-i sebt⁴⁹⁷ [13 Receb Pazar]
Menzil-i İznikmid
Sâ'at 7⁴⁹⁸
Tekâ'tid eyyâm 2⁴⁹⁹

Menzil-i Geybûze⁵⁰⁰
Sâ'at 9

491 RN (181 a)'de «yevmü'l-erbiâ (Çarşamba) fi 9 minhu».

492 M (s. 410); DAW (Levha 24)'de «5 saat».

493 RN (181 a)'de «10 Receb Perşembe».

494 M (s. 410); DAW (Levha 24)'de «6 saat».

495 RN (181 b)'de «yevmü'l-Cuma fi 11 minhu».

496 M (s. 410); DAW (Levha 24)'de aynı adla kayıtlı olan bu menzil, HBZ (s. 410)'de «Sabancı»; RN (181 b)'de «Sabanlı» tarzında geçmektedir.

497 RN (182 a)'de «12 Receb Cumartesi»; HBZ (s. 410)'de «bin kırk beş Receb'inin on üçünde».

498 M (s. 410); DAW (Levha 24)'de «6 saat».

499 RN (182 a-183 a)'de 12 Receb günü gelinen İznikmid menziline ertesi 13 Receb Pazar günü oturak olunup, 14 Receb'de öğleden önce buradan hareket olunduğu kayıtlı olup; HBZ (s. 410)'de oturak olunduğuna dair bir kayıt bulunmamaktadır.

500 *Hasan Bey-zâde Tarihi ve Rûznâme*'de bu menzilin adına raslanmıyor. HBZ (s. 410)'de Padişahın İznikmid'den Kapudân Paşa'nın üç fenerli kadırgasına binerek deniz yolu ile Fenerbağçesi'ne vardığını ve oradan kalkıp Üsküdar iskelesinde karaya çıktığını bildiriyor. RN (183 b)'de IV. Murad'ın İznikmid'

Menzil-i Üsküdar⁵⁰¹ [15 Receb Salı]
Sâ'at 9

Menzil-i İstanbul⁵⁰² [16 Receb Çarşamba]

den başardaya binip on buçuk saatde gece yarısı Fenerbağçesi'ne ulaştığını ve buradan da sandalla Harem'e gelerek eğlendiğini kaydediyor. Bu iki kaynakda yazılı olmamakla beraber Padişahın deniz yolu ile gittiği, ordunun ise bu menzilden geçtiğini anlıyoruz. M(s. 410)'de İznikmid'den sonra Üsküdar'a kadar Hereke, Gekbüze ve Pendik menzillerini zikrediyor.

501 RN (183 b)'de Üsküdar menziline ulaşılması için «14 Receb Pazartesi» tarih ve gününü veriyor.

502 RN (183 b-184 a)'de padişahın 15 Receb 1045 Salı günü Üsküdar'dan başardaya binerek Emin-iskelesi'nde karaya çıktığını ve alayla saraya girdiğini; HBZ (s. 410)'de 16 Receb 1045'de Üsküdar iskelesinden hareket eden IV. Murad'ın Eminonü'ndeki köşke, sonra alay ile Topkapı-sarayı'na dahil olduğunu bildiriyorlar. *Zafername* (11 a)'de IV. Murad'ın «15 Receb» de İstanbul'a vasil olup, büyük alaylarla Bağçe-kapusu'ndan şehre girdiğini yazıyor.

